

PTIČKI NA VEJI

k r a t k e z g o d b e

uredila Patricija Verbole • ilustracije Pia V. Zabret in Jaka Savšek

PTIČKI NA VEJI

k r a t k e z g o d b e

© Le Clerck Co., d.o.o., 2025

Nobenega dela te knjige ni dovoljeno reproducirati s kakršnimkoli mehanskim, fotografskim ali elektronskim procesom ali v obliki zvočnega posnetka. Prav tako brez predhodnega pisnega dovoljenja založnika ni dovoljeno shranjevati besedila v sistem za priklic podatkov, ga posredovati ali ga kakorkoli drugače kopirati za javno ali zasebno rabo, z izjemo »poštene uporabe« v obliki kratkih navedkov v člankih ali recenzijah. Ilustracije so avtorsko delo in se lahko uporabljajo v nekomercialne namene in v medijih pod pogojem, da uporabnik navede avtorja ilustracij in vir.

PTIČKI NA VEJI – KRATKE ZGODBE

Avtorji – članice in člani študijskega krožka Prisluhni moji zgodbi: Pia Zabret, Polona Vrbanc, Iztok Vidmar, Jaka Savšek, Nuša Sajovic, Marija Rihter, Janez Preskar, Vita Leben, Irena Križnik, Barbara Jeriha, Nataša Fabjančič, Anže Buršič

z mentorico Sabino Rovšek

Uredila: Patricija Verbole

Izdajatelj: Le Clerck Co., d.o.o., Kamnik

Za izdajatelja: Patricija Verbole

Lektoriranje: Marta Krejan Čokl

Ilustracije: Pia V. Zabret, Jaka Savšek

Oblikovanje in priprava za tisk: KREO – Lijana Veličković Korda, s.p.

Naslovnica: Pia V. Zabret, KREO – Lijana Veličković Korda, s.p.

Tisk: Forma Brežice, d.o.o.

Naklada: 222 izvodov

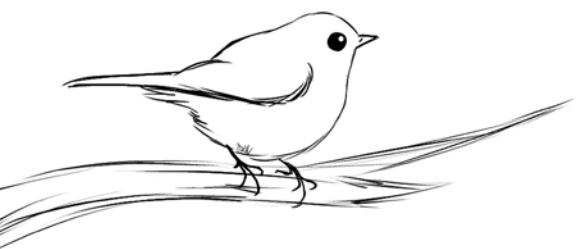
Kamnik, 2025

Izdajo knjige je finančno podprlo Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje.

KAZALO

- 5 Predgovor
- 7 Pohana piška
- 11 Problematična mirovnica
- 17 Vzpon
- 21 O sole mio
- 27 Potovanje domov
- 35 Naskok na morju
- 41 Zaupanje
- 47 Internacionalist
- 53 Vesoljca
- 59 112
- 63 Kako so ta leta kar naenkrat prišla
- 67 S torbo na rami
- 75 Slovo
- 81 Ptički na veji

PREDGOVOR

Draga bralka, dragi bralec, v rokah držiš knjigo z zgodbami, ki temeljijo na osebnih izpovedih članic in članov medgeneracijskega študijskega krožka *Prisluhni moji zgodbi*. Ob finančni podpori Ministrstva za vzgojo in izobraževanje in koordinaciji Andragoškega centra Slovenije ga je izvedlo izobraževalno podjetje Le Clerck Co., d. o. o. Študijski krožek je deloval v Medgeneracijskem centru Bistrica v Domžalah pod mentorstvom Sabine Rovšek.

V študijskem krožku je dvanajst članov, starih od 18 do 94 let, delilo svoje osebne zgodbe, življenjske izkušnje in doživetja, prigode in nezgode. S pripovedovanjem in pisanjem smo se povezali, kar je predvsem v starejših vzbudilo občutek boljše vključenosti, v vseh pa tudi dober občutek lastne vrednosti.

Knjigi je naslov *Ptički na veji*, saj se je ta izraz od prvega srečanja vedno znova pojavljal v pogovorih. Z osredotočenostjo na to prisposobo svobode, zadovoljstva, brezskrbnosti in neomejenih priložnosti smo napisali trinajst zgodb. Morda bo kdo v njih videl preveč klišejev ali stereotipov, a v resnici so to iskreni, avtentični zapisi o resničnih dogodkih, občutkih in spominih. Brez olepšav in pretiravanj. Skupino so obogatile tako osebne izkušnje posameznikov kot tudi spoznanje, da prav vsak lahko najde nekaj, kar mu omogoča, da je svoboden, da se sprosti in uživa – kljub omejitvam.

Vsem sodelujočim smo izjemno hvaležni za zaupanje, toplino in odprtost. Vsak je pomembno prispeval k nastanku te knjige, ki ozavešča o pomenu medgeneracijske povezanosti in ohranja spomin na drugačne čase, na skupne izzive, strahove in upe različnih generacij. Počlašeni smo, da je ta knjiga tudi nov, naš skupni spomin.

Želimo vam prijetno branje.

Mag. Patricija Verbole, direktorica Le Clerck Co., d. o. o.

Nekoč marsičesa ni bilo ali pa ji ni dišalo.

*»Nisem imela občutka, da bi bila kot
ptiček na veji. Včasih sem bila vesela,
včasih žalostna. Vedno sem imela skrbi.*

*Letos sem pristala v bolnišnici in zdaj
imam dietno prehrano. Veliko vrst hrane
ne smem jesti.« A lahko izbira.*

Pohana piška

Tokratnega kosila se je zelo veselila. Po dolgem času je bila na jedilniku kmečka pojedina. Kislo zelje, krompir in klobasa. Za klobaso ji ni bilo dosti mar, zelje pa je že močno pogrešala. Stopila je iz dvigala in vonj iz jedilnice jo je ponesel v mamino kuhinjo.

Ko je bila še otrok, je vlada Kraljevine Jugoslavije sprejela omejitev porabe živil. Tik pred drugo svetovno vojno so prvič razdelili državne živilske nakaznice za dostop do živil. Kmetom so jih dali le za hrano, ki je niso pridelali sami. Najprej so omejili količino moke, potem še drugih živil. Dlje je trajala vojna, manj hrane je bilo na voljo. Marsikaj se sploh ni več dobilo, ne na nakaznice ne za denar. Pa še Nemci so vse požgali, ko so odhajali. Težko je bilo in živeli so skromno. Vesela je bila, da je sploh dobila kaj za v usta. Že tako je bila slabo ješča in mamo je skrbelo, ali bo sploh preživela. A cenila je vsako dobro jed. Zdaj, ko so ji zdravniki predpisali dieto, morda še toliko bolj.

Po vojni je najbolj primanjkovalo mleka, moke, kvasa in maščob, dolgo tudi mesa. Slovincem je grozila lakota. Pridelek pšenice je močno zmanjšala še suša. Od časa do časa so dobili paket UNRRA,

ameriški paket pomoči. V njem so bili kondenzirano mleko, mleko v prahu, konzerve z mesom, topljeni sir, ananas v pločevinkah, čokoladice, puding v prahu, pašteta v prahu in tako imenovana Trumanova jajca. Vse je bilo v prahu, še jajca, se je nasmehnila sama pri sebi. Pri njih doma je bilo svežih jajc na pretek. Mati je bila obsedena s kokošmi, te pa so ji neprenehoma sledile. Seveda, hranila jih je in jim včasih spotoma še kaj vrgla. Jajca ji še danes zadišijo, kokošnjega mesa pa že od malega ne mara. Če je že bilo kdaj meso na mizi, je bilo kokošje; razen v času kolin. Doma so imeli vedno po dva prašička in nekaj zemlje v najemu, da so pridelali krompir in krmo zanju. Koline so bile praznik. Takrat otrokom še v šolo ni bilo treba.

V šolo so si otroci sami nosili malico. Največkrat je imela s seboj koruzni kruh. Na *karte* so takrat dobili koruzno moko, pšenične le kak kilogram. Nekega dne je k njej pristopilo dekle s kmetije in jo vprašalo, ali bi zamenjala svoj koruzni kruh za njenega črnega. Z navdušenjem je sprejela ponudbo. Vedno si je mislila, da mora biti pšenični kruh najboljši. A v resnici je bil njen slastnejši.

Kmalu bo božič in tudi v domu bodo dobili vsak svoj košček potice. Kako vesela je bila včasih, ko je mama pekla potico za veliko noč in za božič! Že ko je spekla *šnite*, je bil za otroke praznik. Ves čas je stala zraven nje, spremljala vsak njen gib in se veselila. Še posebno krajčkov in štručk, s katerimi je mama njo in brata potolažila, da sta lažje počakala na potico. Potica se ni smela načeti kar takoj, ko je bila pečena, kje pa! Treba je bilo počakati do praznika. Slišala je, da so potico in druge praznične dobrote marsikje hranili kar pod ključem, da se ni kdo pregrešil.

Doma je bil velikokrat na mizi močnik, v času kolin tudi s slastnimi ocvirki. To je imela rada. Večkrat so bili cmokci iz moke in jajc zakuhani v vrelo vodo kot v mleko. Mleka ni bilo veliko, kupiti so ga morali pri kmetu. Mama se je odlično znašla, da je prišla do potrebnih živil. Sladkor je bil na *karte*, ni ga bilo v prosti prodaji. Z njim je varčevala, da ga je lahko čim več nesla h kmetu in v zameno

zanj dobila druga živila. Oče se je večkrat jezil nanjo: »Ves cukr boš na kmetijo znosila!« Pa mu je samozavestno povedala, da on zato jé boljše reči. Še puding iz paketa UNRRA, ki ga je mama skuhala na njegovo prigovarjanje, je jedel, čeprav razen očetu nobenemu ni bilo mar zanj. »Če to dajo ljudem jesti, bom pa že pojedel,« je zamrmral in si nesel žlico v usta. Na smeh ji je šlo, ko je imela ta prizor pred očmi.

K mizi je prisedla sostanovalka iz tretjega nadstropja. »Kako dobro diši zelje,« ji je zadovoljna zaželela dober tek. »Z možem sva vsako leto kupila zelje, ga narezala in vkuhala v kozarce. To sva jedla čez zimo. Pa krompir in mleko sta naju pokonci držala.« Kmalu sta veselo klepetali in obujali spomine, kako je bilo, ko so hrano spoštovali in je niso metali stran. Postarala se je, ne potrebuje več toliko hrane, do sladici ji sploh ni več. Običajno bi imela dovolj polovično porcijo jediti, a danes ji je zelje s krompirjem odlično teknilo.

»Jutri bo pa pohana piška,« pripomni sostanovalka. »Nič mi ni do mesa, najraje bi en dober močnik pojedla,« še pove. Ona pa zgroženo zamomlja: »Ne, samo piške ne!« V telefon si zapiše opomnik: »Odpovej pohano piško!«

*»Upokojitev je priložnost, da se umiriš.
Se končno posvetiš sam sebi. Lahko
izbiraš, kaj boš počel, kaj povedal na
glas. In da preprosto si, kar si v svojem
bistvu. Ptiček na veji.«*

Problematična mirovnica

Jutro je bilo prijetno sveže, kot nalašč za delo na vrtu. Rada vrtnarim in spustim možgane na pašo. Zunaj, v naravi sem sama svoja, pomirja me delo z zemljo in razveseljuje pogled na bogastvo zelenjave in dišavnic. S hvaležnostjo se veselim pridelka in ga dan za dnem ponosno odlagam na kuhinjski pult. Kot jamski moški sem – poskrbim, da je hrana na mizi. No, vsaj na pultu. Pridelam in prinesem, moj življenjski sopotnik pa, hvala bogu, še kar rad kuha. Je pravi moški zame – nežen, čustven, ustvarjalen, samostojen, zna prati in kuhati.

Meni kuhanje ne diši in nisem edina. Ko se ženske pogovarjamo, poudarjamo, da moramo poskrbeti za družino, da bo sita in zdrava. Skrbne smo in odgovorne, ne pa navdušene kuharske mojstrice. Ko se je sosedova stara mama poročila, je bilo kuhanje za moža ena njenih glavnih skrbi. Poleg vsega drugega dela, seveda. Odšla sta na svoje in gradila hišo. Njuno življenje je bilo težko, eno samo garanje in odrekovanje. Oba sta imela redno službo in še popoldansko delo sta opravljala. Gledala sta na vsak dinar in skromno živel. Krompir in mleko sta bila njuna vsakdanja pojedina. Kadar so

se napovedali obiski, je stara mama več dni dajala kruh na stran, da ga je lahko potem postregla gostom.

Tudi meni ni bilo lahko, čeprav sem se rodila v boljših časih. Mamo sem, tako kot ona svojo, izgubila zelo mlada in zame sta nato skrbeli starejši sestri. Ampak maminih prizadevanj, da bi jedla zdravo hrano, polno vitaminov, ne bom nikoli pozabila. Pri meni se to ni obneslo. Domače sadje in zelenjava, mleko, jajca in meso, ribe ... Vse to mi je dišalo precej manj kot redka mineštra pri revnih sosedih, kjer je bilo veliko otrok. Mami ni preostalo drugega, kot da je hrano nosila k sosedom, da so jo skuhali še zame. Med študijem pa sem začela ceniti vse domače. V Ljubljani smo študentje jedli, kar je bilo, samo da je bilo. Zdaj pa imam svoj vrt, pripravljam jedi, kakršne je včasih kuhala mama, in vedno bolj mi je všeč preprosto in manj. Z obveznim koščkom čokolade vsaj enkrat na dan.

Pogled se mi ustavi na jablani. Letos bo sadno drevje dobro obrodilo. Nabrane maline odložim na mizico ob ležalniku, ki kraljuje v senci dreves. Kakšno obilje! Že se vidim, kako počivam na ležalniku in zobljem maline. Kot bikec Ferdinand, junak iz moje prve in najljubše knjige. Rad je posedal v senci plutovca in duhal cvetice. Za bikoborbe mu ni bilo mar. Vse bolj se zavedam, da je Ferdinandova zgodba vodilo mojega življenja. Uživati v naravi, zagovarjati nenasilje – to sem jaz, mirovnica v duši.

Novice me pretresajo. Na svet gledam s prijaznimi očmi, a vedno se najde kakšen »ampak«. Na osebni ravni lahko narediš veliko, da si srečen. Ustvariš si, kar te osrečuje. Sprejmeš tisto, česar ne moreš spremeniti. Ampak nisem prepričana, da se svet vrti v pravo smer. Zelo sem verjela v izobraževanje, v napredek in razvoj človeka, a sem spoznala, da sem živela v utvari. Predvsem me skrbijo vojne, ki divjajo po svetu. Upala sem, da se bodo končale. Moji starši so preživeli vojno in veliko smo se pogovarjali o težkih časih. Ko so umrli stari starši, so mamu in njenih šest sorojencev razselili po Sloveniji in vse do Trsta. S skromno malho osebnih reči, brez denarja, brez

izkušenj in spremstva so bili otroci vrženi v tuje okolje, kjer so se morali prilagoditi in ustaliti. Želim si, da nam tega ne bi bilo treba preživljati, a zdi se, da smo spet na pragu slabega.

Od nekdanj imam svoje mnenje, ki se ga ne bojim povedati. Sem pač problematična *punca*. Opla, upokojenka. In to tudi danes samo po sebi pomeni zaplete. Nikoli pa si nisem domišljala, da sem najpametnejša na svetu. Takšna miselnost ni dobra. Človeka prikrajša za širino, ki ti jo lahko dajo sredina, v kateri si, branje, življenje samo. Da znaš gledati z različnih zornih kotov, na več načinov. Če pa se vse vrti okoli »jaza« ... Ničkolikokrat se je že izkazalo, da pametnjakovič dejansko ni bil najpametnejši.

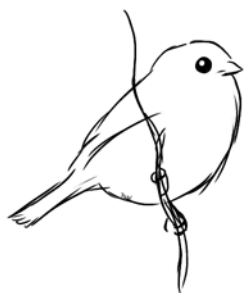
V zdajšnji poplavi informacij, pravih ali izkrivljenih, si je pogosto težko ustvariti mnenje. Trditi, da je nekaj edina resnica, in trmasto

vztrajati pri tem, pogosto pripelje do nesporazumov, nasilja in želje po prevladi nad drugače mislečimi. Čeprav za ceno miru. Kaj naj si človek misli o trenutnem dogajanju po svetu? Boli me, ko gledam posledice vojn, posnetke trpljenja ljudi na vojnih žariščih. Prešine me, kako prav je imela znanka, ko je dejala: »Lahko si enkrat na Triglavu, potem pa padeš v Jadransko morje. Takrat potrebuješ nekoga, sredino, da te vendarle ujame.« Kdo jim je še ostal tam, da jim bo zacelil dušo? Kdo jim bo nastavlil ramo, komu bodo zaupali, da bodo lahko preživel?

Sežem po knjigi, ki jo berem te dni. *Otok pogrešanih dreves* turške pisateljice Elif Shafak o prepovedani ljubezni Turkinje in Grka. Kot piše, obstaja drevo za vsako razpoloženje in vsak trenutek. Za ljubezen in negovanje odnosov je figa, ki je v knjigi ključna. Je drevo življenja, ki daje in zdravi, a potrebuje pomoč, da se prilagodi in ukorenini v novem okolju. Kot izseljenci ... Z nezaceljenimi ranami, travmami in izgubami. Z željo po ljubezni, pripadnosti, miru in svobodi.

Od vremenskih, političnih in drugih okoliščin smo tako odvisni, da nas kar premetava. Ampak človek mora vztrajati pri tem, kar ga osrečuje, in se mora za to boriti. »Jutri grem v drevesnico. Figo bom posadila ...«

»Do našega srečanja še nikoli v življenju nisem razmišljala, kako dobro mi pravzaprav gre. Od takrat se počutim kot ptička na veji.« Čas študija ji je ponudil priložnost za spremembo in polet. Zdaj ona pomaga drugim razpreti krila in poleteti.

Vzpon

»»R esno?! Naj stegnem svoje kremplje?! Naša telovadbarca je sadistka!« je v slušalko vpilo dekle. Že vrsto let je delala kot prostovoljka na zaupnem telefonu. Zadovoljna je bila, da imajo dandanes ljudje možnost poklicati, spregovoriti in dobiti pomoč, kadar koli jo potrebujejo. Še kako je razumela stiske ljudi. V svojih sedemdesetih letih je slišala in doživela res veliko.

Imela je majhno, vitko in športno postavo. A ni bilo vedno tako. Mlada je bila okrogla in nerodna. Morda je bilo krivo to, da je bil oče *cukrpek*. Ali pa so ji zagodli puberteta in hormoni. Pri telovadbi je vrv le prijala, nikoli ni nikamor splezala. Bradlja se je tresla, ona pa ob pogledu nanjo še bolj. Res ni bila športni tip, pa če se je še tako trudila. Profesoričino vpitje in žaljenje je vse le še poslabšalo. Zavidala je sosedu, ki je imela dva prijazna profesorja: eden se je samo delal strogega, drugi pa je imel tako nežno dušo, da so ga dekleta z lahkoto prelisičila. Ker niso imele telovadnice, so se največkrat zgolj sprehodile na bližnji hrib. Le kaj bi rekla profesorica, če bi jo videla danes? Ko je prišla na fakulteto, se je vse spremenilo. Ko je postala

samostojna, se je življenje obrnilo na bolje. Sama si je lahko izbrala, kaj bo v okviru predpisanih ur počela pri telovadbi, in pri tem je začela zelo uživati. Vzljubila je hribe.

Minulo sredo je bil dan kot nalašč za Gorenjsko, za odhod v njen Svet. Že navsezgodaj so jo skozi okno poklicali hribi. Zdaj je v hribe hodila le še zaradi užitka. Nič več adrenalina, nič več plezanja, izpostavljanja in naprezanja. Samo še za dušo. S kolesom je pohitela na postajo in se z avtobusom odpeljala proti Škofji Loki in naprej do Sorice. Črni vrh nad Soriško planino je odlična izbira za danes, je pomislila. Sorica ji je zelo pri srcu. Zanja je najlepša vas v Sloveniji. V tej gorski vasici večinoma živijo potomci Tirolcev, ki so prvi naselili to območje. Zelo zanimivi, ponosni ljudje so. Še danes ohranjajo svoje več kot sedemsto let staro kulturno izročilo prednikov, svoje običaje, posebno arhitekturo, ledinska poimenovanja in narečje. Majhna in skromna vasica, obdana s travniki in gozdovi, je tudi rojstni kraj Ivana Groharja, slikarja svetlobe. Če bom utegnila, bom skočila še v njegov muzej, se je odločila.

Jutranje sonce ji je božalo obraz kot že tolikokrat prej, ko se je s prijatelji odpravila v hribe. Vedno se ji je zdelo, da so hribovci prav posebna družčina, tako drugačna od drugih. Bilo je veliko dobre volje, poštenosti, iskrenega prijateljstva in zaupanja. Prijetno domače in varno se je počutila z njimi. Pred kratkim je poklepetala s starejšo alpinistko. Zaradi težav z nogami je morala prezgodaj opustiti, kar jo je tako zelo osrečevalo. Od otroštva je bila rada zunaj, v naravi. Ves čas so bili zdoma. V srednji šoli je spoznala skupino hribovcev in skupaj so dosti *prešnirali* okoli. Tudi z možem, zaljubljenim v vse, kar je bilo povezano s hribi. Torej tudi vanjo. Potem je bilo tega naenkrat konec. Čeprav je glava hotela, telo ni zmoglo. Da res ne zmore več, si je morala sama vtepti v glavo. Pregovarjanje drugih ni zaleglo. Ni ji bilo lahko, a takšno je življenje. Sprijaznila se je, da se vse spremeni. Bila je zadovoljna, ker je pred tem zajemala življenje s polno žlico, ničesar ni zamudila, ničesar ni izpustila. Spomin

na dotik skalnate stene se je za vedno vtisnil v njene dlani, občutki sreče in veselja v krogu njenih hribovcev pa v srce. »Vsi smo preživeli hribe. Če si imel okrog sebe pravo družčino, ki si ji zaupal, se nisi bal ničesar in vse se je dobro izšlo,« je rada poudarila.

Kot na splošno v življenju, je pomislila in prevzela nov klic: »Učiteljica mi je rekla, če sem bila na počitnicah v špajzi ...«

*»Glasba ti daje notranjo moč,
da poletiš.«*

O sole mio

Sedel je v prijetni senci na terasi in risal. Po uspešno opravljeni maturi je užival v svojih najdaljših počitnicah. Študij na fakulteti se bo začel šele oktobra. Doma mu ni bilo težko kaj opraviti na vrtu in pri živalih, samo da je bil osvobojen šolskega zvonca in šolskih obveznosti. Proste dneve si je zapolnil z risanjem, igranjem igrice, druženjem s prijatelji in skupnim gledanjem filmov ter igranjem družabnih iger. Za najljubše dejavnosti je porabil toliko časa, kot je želel.

Iz bratove sobe se je zaslišala harmonika. Odlično mu gre Adelin *Skyfall*, je v mislih pohvalil brata, ki se je igranja na harmoniko učil osem let. Igral je različne zvrsti glasbe, pridružil pa se je tudi orkestru glasbene šole. Želel se je naučiti igrati še na ksilofon. »Tak je kot dedek. Če si nekaj zada, mu bo to tudi uspelo,« je zamomljal in obrnil list v skicirki. Od nekdaj je rad risal, do ukvarjanja z glasbo pa mu ni bilo. Prepričan je bil, da bo bratu uspelo tudi s tolkali. Dedek je vedno govoril, da se vse dobro obrne, samo verjeti moraš v to.

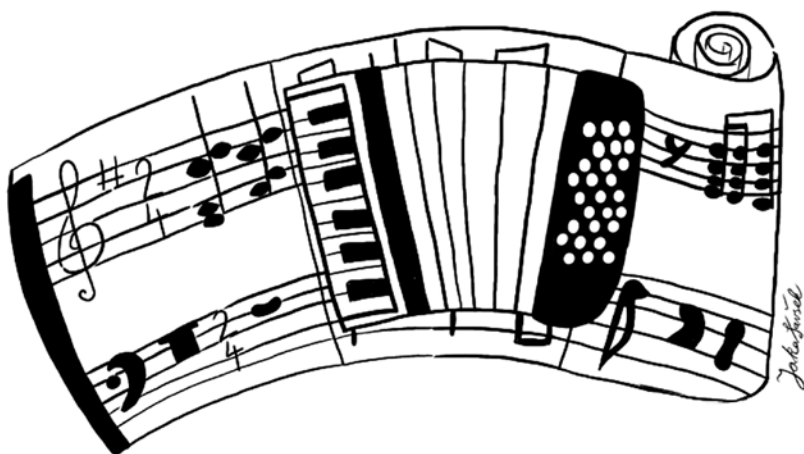
Strinjal se je z dedkom. Med počitnicami se je s prijatelji odpravil na štiridesetkilometrski pohod. Hodili so podnevi in ponoči.

Izkušnja je bila nepozabna, čeprav jih je vse bolelo, ker niso bili pripravljeni na tak podvig. So pa verjeli, da jim bo uspelo. In jim je. A vendar ni vedno vse odvisno od nas samih in ne drži popolnoma, da je vsak svoje sreče kovač, je pomislil. Včasih ti je sreča naklonjena sama od sebe, včasih pa ti lahko uspe le, če za to sam kaj narediš. Lahko se zgodi, da prideš v trgovino po kruh in dobiš zadnjo štruco. To je sreča. Če pa ciljaš v jabolko na drevesu, da bi ga sklatil, imaš lahko srečo ali pa ne. Večkrat poskusiš, več možnosti imaš, da ti uspe. Tako si lahko skuješ srečo sam. Z vztrajnostjo. »Pomaga pa tudi, če imaš prave ljudi okrog sebe ter podporo domačih in prijateljev,« je rada poudarila njegova babica.

Zabolelo ga je ob misli na prijatelja, ki je odraščal v skromni delavski družini, kjer so delali tako starši kot otroci, da so zaslužili dovolj za čez mesec. Najbolj ga je bolelo, ker je prijatelj verjel, da mu je tako življenje usojeno za zmeraj. Da mu kljub trudu nikoli ne bo uspelo doseči več. Prigovarjal mu je, naj vendarle naredi korak naprej. Ovire se na poti življenja vedno pojavljajo, vse prevečkrat pa si jih postavljamo sami. Sam je bil vesele narave. Verjel je, da je svet lep, kot je znala lepo povedati tudi babica: »Čeprav je kdaj težko, drugič lepo, se na koncu vse poravna. In vsak nov dan je nov začetek.«

Po hiši se je razlegala skladba *O sole mio*. Njegov dedek jo je od malega igral najraje, čeprav so ga navduševale tudi Avsenikove skladbe. Ob koncu vojne je od očeta dobil v dar harmoniko. Kako se je je razveselil! Redno je hodil v glasbeno šolo in se naučil igrati še na klavir. Harmonika je bila klavirska, zato je nanjo lahko igral različne skladbe, ne le narodnozabavnih napevov. Vse do svojih poznih let je ni postavil v kot in še zdaj jo ima pri sebi v domu. Le moči, da bi jo raztegnil, nima več. Pravi, da ko jo pogleda, se mu obudijo spomini, kje vse je bil in kaj vse je doživel z njo na rami. Z njo je igral na veselicah, plesih, porokah, v orkestru pri vojakih ... Marsikatero dekle se mu ni moglo upreti, ko ga je slišalo *špilati*.

Rad je prisluhnil dedkovim zgodbam, kako je z glasbo razveseljeval ljudi. Dedek je nekoč v praški pivnici zagledal klavir, sedel

zanj in zaigral *Na planincah*. Presenečeni gostje so ga navdušeno pozdravili s ploskanjem. Spet drugič je zmagal na tekmovanju *Pokaži, kaj znaš*. Zagrebška ekipa je k sodelovanju povabila dedkov vojaški orkester. Ker je nekaj glasbenikov že odšlo domov, se je dedek sam pomeril s harmonikarji. Zaigral je *Če vinček govori* in premagal pet sotekmovalcev. Doma je mama, kot je to rada počela, poslušala Radio Zagreb in ga slišala. »Če vinček govori, se marsikaj zgodi,« se je razveselila sinovega igranja in zmage.

»Glasba, tisti prazni prostor med notami, je močno vpeta v naša življenja. Od rojstva. Nevidna nit je, ki povezuje ljudi,« je rad poudaril dedek. Ne le igral, tudi zaplesal je rad, ko še ni bil na vozičku. Na ljubljanski Tabor so hodili. Ravno zadnjič se je zaklepetal s sostanovalko o tem, kako je z glasbo in plesom osvojil cel kup deklet. Čeprav je takrat že stala priljubljena Festivalna dvorana, je tudi ona hodila plesat na Tabor, ki je bil blizu njenega doma. Samo nekaj

korakov je imela do tja. S svojo prvo ljubeznijo, z možem, sta veliko preplesala. »Ko sva bila zaljubljena, je bilo vse lepo, rožnato,« mu je povedala sostanovalka. Z možem sta vse do konca plesala svoj rožnati ples. Tudi njena prijateljica je rada plesala. Z družbo je hodila več ur od doma do Črnavca, da so se lahko tam zavrteli. Na sv. Štefana, na pustno soboto, binkoštni ponedeljek pa še kak dan vmes.

Dedek pravi, da glasba razgiba človekovo notranjost, tudi čustveno, ga dvigne in mu da krila. Po vojni so ljudje to zagotovo potrebovali in tudi danes glasba dobro dene. Pravijo, da se dan po jutru pozna – in po jutranji melodiji, ki ti še ves dan odzvanja v glavi. Doma so velikokrat skupaj sedeli in peli, tudi Domiceljevo: »Vem, da danes bo srečen dan, to sem opazil že zjutraj ...« Vesel je, da se dedek še predaja glasbi in prepeva v domskem zboru. Vodi ga nekdanja učenka njegove prababice, dedkove mame. Pa je Slovenija res majhna, je pomislil, pograbil skicirko in svinčnik ter odhitel k dedku na obisk. Danes bo narisal njegovo harmoniko.

*»Odhod v tujino je bil začetek poti k
temu, da sem postala ptiček na veji.«*

Potovanje domov

Vesela je, kadar je v krogu domačih, ko sedejo skupaj in se pogovarjajo o preteklosti in še malo o prihodnosti. Njen brat in ena od hčera živita v Nemčiji, zato ji redka srečanja, ko se zberejo vsi otroci s svojimi družinami, pomenijo še toliko več.

Tudi v domu ima dobro družbo. Kmalu po prihodu je našla dobre prijateljice, s katerimi lahko deli spomine in novice ter si krajša čas med družinskimi srečanji. Od nekdanj je cenila ljudi, ki znajo prisluhniti. V teh poletnih dneh je v pogovorih s prijateljicami beseda velikokrat nanesla na potovanja. Ena izmed njih je vse življenje živela skromno in ni nikoli potovala. Svet je spoznavala po televiziji, in kar je videla, je ni odvrnilo od prepričanja, da je Slovenija najlepša. »Lepa je. Čisto taka kot v tisti reklami,« je dejala in jo spomnila na nepozabni televizijski spot *Slovenija, moja dežela* iz davnega leta 1985.

Tudi sama ni veliko potovala. Če pa je že bila na poti, je bilo vedno razburljivo. Pred kratkim ji je znanec omenil, da bi se s svojo ženo rad preselil na Gran Canaria, ko bosta oba v pokoju. A ta se mu je uprla, češ da bi teden ali dva že uživala tam, potem bi pa pogre-

šala domačo grudo, gozdove, hribe, morje, jezera in štiri letne čase. Strinjala se je z njo. Tudi ona je bila vedno vesela vrnitve domov. Na Gran Canaria jo je z eno od hčera odpeljal brat, da bi ji polepšal težak vsakdan. Potem ko je mlada ovdovela in postala samohranilka, je vse dneve preživljala doma z otroki in za šivalnim strojem.

Za šiviljo se je izučila v šiviljski šoli in po šolanju pri Obrtni zbornici naredila še praktični izpit. Zaposlila se je v nekoč paradni kamniški usnjarski tovarni, od katere ni ostalo nič. Tovarno so leta 1997 porušili do tal in vse, kar je bilo takrat v zgradbah, je končalo pod gosenicami bagrov. Nekdanji zaposleni in muzejski delavci so se trudili izpod ruševin rešiti, kar se je dalo. Sprva so v podjetju izdelovali usnje, pozneje pa tudi usnjeno konfekcijo, ki so jo prodajali po vsej Jugoslaviji ter v tujini. Delala je v modelarni, in sicer modele za plašče in jakne. Vsak dan se je z delavskim avtobusom vozila čez Črnivec po slabi, luknjasti cesti. Verjela je, da so ji zato kmalu po štiridesetem letu začeli nagajati kolki, in kazalo je, da bo morala ostati doma. Vendar vodje svoje cenjene mojstrice modelarke niso želeli izgubiti, zato so ji že takrat, v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, omogočili delo na domu. Pripeljali so ji stroj, material in vse potrebno, da je lahko doma šivala vse do upokojitve.

Morda je bila vožnja z delavskim avtobusom res njen najpogostejši način potovanja, a znala je potovati tudi »v svojem slogu«. Biti edina ženska na letalu s samimi poslovneži ni kar tako, kajne? To se ji je zgodilo, ko je prvič letela k hčerki v Nemčijo. Zetu, ki jo je peljal na Brnik, je na poti do letališča zaupala, da ne ve, kako se bo znašla, ko bodo pristali v Frankfurtu. Predlagal ji je, naj sledi drugim potnikom, ko se bodo izkrcali iz letala, da bo prišla do svojega kovčka in do hčere ter njenega moža, ki jo bosta čakala na letališču. Pri oddaji kovčka je izvedela, da tistega večera ne bo redne linije, zato so ji našli prost sedež v enem od poslovnih letal. Ko se je vkrcala, so bili zadaj v letalu sami poslovneži. Sedla je spredaj in v strahu premišljevala, kako bo prišla do kovčka in do hčere. Po pristanku so

iz letala vstopili v avtobus, ki jih je odpeljal do letališke stavbe. Tam je sledila poslovnežem, kot ji je svetoval zet. Pisk zaradi njenih umetnih kolkov jo je za hip zadržal na varnostni kontroli. »Operation,« je brž pojasnila in pohitela naprej, da moških iz letala ne bi izgubila izpred oči. Kar naenkrat pa se je skupaj z njimi znašla na cesti pred letališko stavbo. Oni so vstopili v čakajoče avtomobile in se odpeljali, sama pa je ostala tam, v skrbeh, kam zdaj, kje je njen kovček in kje sta hči in zet. Nikjer ju ni videla. Hodila je naokrog in ju iskala ter se ogibala moških, ki so jo ogovarjali. Po dolgem času jo je vendarle poklicala hči: »Mami, kje pa si? Midva te čakava pri izhodu.« Povedala ji je, da je že na cesti. Hči se je začudila in jo prosila, naj pove, kaj vidi okrog sebe. »Še eno cesto spodaj. Pa še ena je. In ena stavba, kot hotel je videti,« ji je odgovorila. Kmalu ju je zagledala, saj sta jo hitro našla. Na hčerino vprašanje, kje se je obirala, je hudomušno odvrnila: »Vaju sem čakala.« Še kovček so morali najti. Zet, domačin, se je pogovoril z osebjem, da so jih spustili do traka s prtljago. Nikogar več ni bilo, le njen kovček se je vozil okrog in okrog. Zet, ki jo je peljal na Brnik, žal ni mogel vedeti, da bodo na letalu samo poslovneži z ročno prtljago.

»Poslušaj,« jo je iz razmišljanja predramila prijateljica, ki je listala po časopisu. »Spet so večkilometrski zastoji na cestah. To me spominja na zgodbo moje snahe, ko je bila s sinom v Alžiriji.« Začela je pripovedovati, kako je snaha reševala prometni zastoj sredi puščave, da bi s sinom ujela let domov. Snaha, oblečena v dolg plašč z epoletami, je izstopila iz avta in pohitela proti začetku kolone, v kateri sta obtičala. Ugotovila je, da je bilo križišče neprevozno, ker se voznikom ni uspelo dogovoriti, kdo naj prvi spelje. Kar sama je začela usmerjati voznike in težava je bila v hipu rešena, onadva pa sta pravočasno prišla na letališče. »Morda je snahi to uspelo zaradi navidezne uniforme, na katero je spominjal njen plašč. Pa saj ni pomembno,« se je nasmehnila prijateljica. »Da sta le srečno prišla domov.«

Prijateljčin sin, arhitekt, je vrsto let delal v tujini, kjer je bila plača boljša kot doma. Pomislila je, kako so nekatere lastnosti in vrednote skupne vsem generacijam. Ljudje od nekdaj hodijo po svetu, ker tako želijo ali morajo. Še danes so razlogi za odhod v tujino pogosto gospodarski. Morda jih je zdaj manj, je pa več službenih potovanj, poti zaradi študija, športa, kulturnega udejstvovanja. Razlog za pot je lahko želja po odkrivanju novega ali po dogodivščinah in oddihu, zaradi česar je z bratom odpotovala na Gran Canaria. Ali pa je odhod v svet edina možnost, da pobegneš v svobodo.

Sosedov sin je odšel študirat v tujino; ne toliko zaradi študija samega, temveč zaradi priložnosti, da se umakne od oblastnega očeta, ki je nadziral vsak njegov korak. Nikoli ni bil dovolj dober, nikoli ni ničesar naredil prav. Po končanem študiju je ostal v tujini, postal uspešen poslovnež in se le poredko vračal v Slovenijo. Hodil je povsod po svetu. Pred dobrimi dvajsetimi leti ga je zaneslo na neko konferenco v Izrael. Sosedovi so bili takrat precej v skrbeh za njegovo varnost, čeprav so organizatorji udeležencem zagotovili spremstvo uslužbencev Mosad – izraelske obveščevalne službe. Neprijetno se je počutil, ker je moral imeti nekoga ves čas tik ob sebi, še huje pa je bilo v kibucu, kjer so ponoči odmevali streli in eksplozije. »Je bilo pred šestdesetimi leti, ko je bil tam na praksi naš sostanovalec, tudi tako napeto?« se je na glas vprašala in se veselila ob misli, kakšne vtise bo njen vnuk prinesel domov iz Litve, kamor se je jeseni odpravljal na študijsko izmenjavo.

Prijateljica je spet komentirala kolone in vožnjo po prepolnih cestah: »Jaz sploh nisem za tak stres. Že kadar me pride hči iskat za konec tedna in me zapelje do Brezovice, je to zame svojevrsten adrenalinski presežek. Hvala bogu, pravi hči, da so končno odprli težko pričakovani avtocestni priključek Dragomer na Primorki in bo promet tam zdaj gladko tekel.« To jo je spomnilo na znankino dogodivščino. Z letališča v Istanbulu so jo do hotela peljali z avtom neke državne institucije, in to s prižganimi utripajočimi lučmi. Ob

zamaških na cesti je voznik zraven še vpil po zvočniku, da so se jima avtomobili umikali in sta lahko še hitreje zdrvela naprej. »Takšna vožnja ne bi bila zanjo,« se je namuznila ob pogledu na prijateljico, ki se je spet zatopila v časopis. »Ona rada živi počasi.«

»Veš kaj,« jo je prijateljica čez čas resno pogledala v oči. »Če bi slučajno kdaj letela z letalom, bi prej preverila seznam potnikov, da nisi ti na njem. S tabo ni varno potovati.« Razumela je njeno šalo. Po tistem v Frankfurtu je letela še k bratu na obisk v Düsseldorf. Med pristankom jih je močno streslo in letalo je naenkrat obstalo. Kapitan jim je po zvočniku naročil, naj mirno ostanejo na sedežih, da bo zaradi tehničnih težav treba počakati na izstopanje. Ni povedal, kaj se dogaja. Skozi okno je videla veliko policistov, gasilce in letalske tehnike. Kar dolgo so tako sedeli na letalu, njo pa je skrbelo predvsem to, kaj si misli brat, ki jo zaman čaka. Ko so jih vendarle izpustili iz letala in sta se srečala, je izvedela, da je brat ves čas vedel več kot ona. Letalu je ob pristanku odletelo eno od koles. Na srečo ni bil nihče poškodovan. »Vse sorte se lahko zgodi,« je smeje rekla prijateljici.

Njun domski sostanovalec je prepotoval ves svet in povsod je vse gladko teklo. Dokler se ni nekega dne vračal iz Moskve domov in v Beogradu presedel na letalo JAT, ki je imelo skoraj šesturno zamudo. To je pa Balkan, si je takrat mislil. Rad jima je pripovedoval o svojih potovanjih. Videl je celo najstarejše in najgloblje jezero na svetu – Bajkalsko jezero. Ime ji je zvenelo znano. Pobrskala je po spominu. Pred nekaj dnevi je v domski kavarni slišala, da je to jezero krasno. Gospa za sosednjo mizo je pripovedovala, kaj se ji je tam pripetilo. Ko so pripotovali do jezera, jo je nekdo poklical po imenu in pozdravil v slovenščini. Bil je njen znanec, ki je z družčino tja prišel loviti ribe. V hotelu so jim ulov vsak večer spekli, po njunem srečanju pa so obrok pripravili tudi za njeno skupino. Kakšno naključje, da znanca srečaš v tako oddaljenem kraju! Gospo je slišala govoriti še o tem, da bi njena vnukinja rada odpotovala v Mongolijo na tečaj konjskega lokostrelstva. »Tudi moja pravnukinja ima rada konje,« se je zamislila.

Vstala je s fotelja in se odpravila po prijateljico iz tretjega nadstropja, da sta skupaj odšli na večerjo. Povedala ji je, o čem je pravkar klepetala s sostanovalko. »Če bi lahko, bi še vedno potovala, šla ven, na pohode ...« ji je zaupala prijateljica. Včasih je veliko hodila, največ po hribih, kjer se je najbolje počutila in kar ji nikoli ni bilo odveč. »Rad hodiš okrog, ampak rad prideš tudi domov,« je še pripomnila.

Domov, je ponovila v mislih. Tja, kjer se dobro počutiš, kjer imaš družino, prijatelje. To je lahko povsod, kjer koli, tudi v drugi državi. Ampak ona je vedno bila in bo doma v Sloveniji. Tu je zanjo najlepše.

»Dotik dveh dušic je veliko veselje.«

Naskok na morju

Mladenka iz sosednjega šotora je prebirala že peti *doktor roman* ta teden. Tudi jaz sem jih brala v njenih letih, da sem na plaži zdržala čim dlje. Rada sem bila na jadralni deski, rada sem plavala in *tauhala*, na soncu pa nisem dolgo zdržala. Takrat ni bilo govora o kožnem raku, kremah z visokim zaščitnim faktorjem ter opoldanskem umikanju v senco. Če si imel zagorelo polt, si bil zdrav in zapeljiv. Zagoreli mladeniči se mi še danes zdijo privlačni.

Od nekdaj me je zabavalo hvalisanje moških o osvajalskih podvigih. Me prav zanima, kako bi tekli pred nami, če bi bila na voljo ženska viagra. Bahajo se, kdo je katero *obrnil*, vsak trdi, da so vse zaljubljene vanj ... Opravljajo še bolj kot ženske. Morda dolgo življenje, včasih pa tudi položaj in moč prinesejo mnogo priložnosti. In marsikdo jih zna izkoristiti. Namigujejo, vabijo, dražijo. In puščajo zveste, zgarane žene za seboj. Ne morem brez opazke, ko sedejo na prestol z novo izvoljenko. Dobri zgledi vlečejo in le enkrat se živi. Mene so poročili že pri tabornikih. »Moža« sploh nisem poznala in nisem se ukvarjala z najinim »zakonom«.

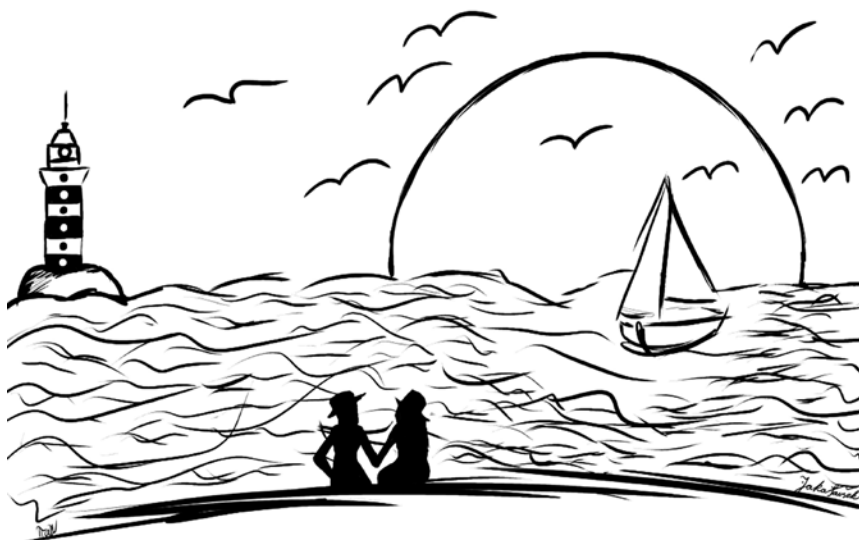
Žal mi je, da sosed ni šel z mano na morje. Vem, da mu ne ostane ravno veliko denarja, potem ko plača domsko oskrbo, ampak pripravljena sem mu bila plačati nekaj dni morske avanture. V domu sem tako ali tako jaz plačevala kavice, on pa se je natararici vedno pohvalil: »Sva že plačala,« preden sva vstala od mize. Še kar *fejst* je, ampak ne čisto po mojem okusu.

Mogoče sploh nisva več parček, saj ni šel z mano. Na stara leta je težko najti intimnega partnerja. Kot da je konec poželenja in potreb po nežnosti, ko se postaraš in – bog ne daj – pristaneš v domu starejših občanov. V našem so moški na boljšem. Imajo veliko več priložnosti in izbire kot me: osem žensk na enega moškega. To bi bil lahko žgečkljiv *doktor roman* in bi ga mogoče celo prebrala. Seveda sem s seboj vzela poletno branje, knjigo z ljubezensko zgodbo. Berem o prepovedani ljubezni med gruzijsko princeso iz krščanske družine in afganistanskim mladeničem plemenitega porekla. Stara zgodba, novo okolje.

Ljubezen ne zmaga vedno. Moja prijateljica se ni poročila s svojo prvo ljubeznijo, s fantom s kmetije. V tistih časih so kmečki starši pričakovali, da bodo sinovi dobili dekleta, ki bodo k hiši prinesla doto. Ona pa je ni imela. Od dekle je izvedela, da se nesojena tašča jezi na sina, kako da bosta živela. Prijateljica ni dopustila, da bi njen izbranec trpel zaradi nje in da bi ga mama grdo gledala. Preveč ga je imela rada. »Nima smisla, da sva skupaj. Bolje, da se kar razideva,« je bila odločna. Kar nekaj časa je minilo, da je spoznala drugega fanta, s katerim se je potem poročila. Takrat je bila še vajenka pri mojstrici šivilji, ki jo je nekega dne poslala na dom k stranki, da vzame mero za oblekice njene hčere. Na poti je srečala sosedo z nekim fantom na kolesu. Ni ga poznala. Popoldne se je sosedo oglasila pri njej doma: »A ga poznaš, tega in tega.« »Ne.« »A se nista srečala?« »S kom? Enega sem srečala, samo ne vem, kako mu je ime,« ji je odgovarjala prijateljica. Fant je poslal ponjo, da bi šli skupaj na Črnivec. Prepričana je bila, da ji mama tega ne bo dovolila,

in je sosedo odslovila. Ta se je fantu zlagala, da mora sam priti ponjo in mamu vprašati, ali gre lahko hči z njim na ples. Kmalu je zmagoslavno pristopil k hčeri: »Mama je rekla, da lahko greš, kamor hočeš!« V resnici jo je mama pustila z njim, le ob pravem času je morala priti domov. Tako se je začelo, potem pa je ves čas postaval pri sosedih, sorodnikih. Spravila sta se skupaj, si ustvarila družino in srečno živela, dokler ni zbolel in veliko prezgodaj umrl. Nobenega moškega več si ni želela. Vrgla se je v delo, da bi otroke, ki jih ima še danes neizmerno rada, spravila do kruha.

Človeka lahko izgubiš tako ali drugače. Prva zveza moje znanke se ni obdržala, čeprav je šlo za veliko ljubezen, vsaj ona je tako čutila. Ena sama romantika. Utvara je trajala, dokler nista začela hoditi v službo in se je pokazalo, da imata preveč različne poglede na življenje. Razšla sta se in zaobljubila se je, da ne bo nikoli več odvisna od partnerjeve milosti, da bo ohranila svojo družbo, zanimanja,

svoj »jaz«. Ni bila nesrečna, čeprav je bil razhod težek. Imela je dobre prijateljice, s katerimi je veliko kolesarila, planinarila in preživljala proste dneve v koči na planini.

Nekoč je na planino prikolesaril znankin prijatelj z družino. Fante je prepričal, da so se ustavili pri dekletih: »So fejest. Malce so sicer starejše ...« Takrat jih je imela malo čez štirideset. Med fanti je bila tudi njena nova ljubezen. Med klepetom ob pomivanju posode po obedu jih je vse povabil ven, ko se vrnejo v mesto. Naneslo je, da je znanka na srečanje odšla sama in sta se zapletla. Še danes rada pove, da pri njiju ni bilo eksplozije, da to ni bila ljubezen na prvi pogled. Sprva sta prijateljevala, ugotavljala, da imata veliko skupnih konjičkov in cel kup skupnih prijateljev. Več let sta bila »vikend par« in šele korona ju je prepričala, da sta zaživela skupaj. Trden odnos sta zgradila iz prijateljstva, ne iz nore zaljubljenosti, kakršna jo je prvič ponesla v višave, potem pa sunila na trda tla. »Ne bi se hotela še kdaj zaljubiti, ker ne vem, ali bi preživela tak naval čustev,« rada poudari. »Raje imam umirjeno ljubezen.« Zdaj je zadovoljna, skupaj uživata v *penziji*. Ona bolj, on pa se mora na *penzijo* še privaditi.

Všeč so mi ljubezenske zgodbe s srečnim začetkom. Moja teta je svojega moža spoznala v hribih. Bil je njena prva ljubezen. Zelo mlada sta se poročila in do konca ostala zaljubljena. Bilo jima je lepo in zelo sta bila povezana. Če se je v gorah znašla v kakšnih kočljivih razmerah, je samo iztegnila roko in on jo je rešil, jo potegnil na varno. Vse sta počela skupaj. Ko ni mogla več hoditi v hribe, je tudi on ostal doma. Večji del življenja sta preživela skupaj. Ko ga je izgubila, je bilo hudo, ostala je praznina. Kot mnogo zgodb tudi ta ni imela srečnega konca. Zakaj je ženskam namenjeno, da v povprečju živimo dlje kot naši ljubljeni moški?

Z moškimi je težko, brez njih še težje, pravi pregovor. Kaj pa vem. Če si sam, je po mojem mnenju lažje. Če si v dvoje, je pa lepše. Čeprav mnogo ljudi meni, da ima človek na stara leta preveč skrbi, da bi jih nosil le na svojih ramah. Skrbi te, kako boš preživel. V dvoje

pa gre: malo postori eden, malo pa drugi. Drugače je, če ti kdo lahko pomaga, če imaš koga ob sebi. Čeprav ljubezen z leti mine. »Navadiš se na človeka,« pravijo. Ampak jaz nisem ženska navad. Dnevno oskrbo imam zagotovljeno v domu, željna pa sem priložnostnega razvedrila. Delam, kar me veseli, grem, kamor hočem, kadar hočem in s komer hočem. Treba je živeti kakovostno, brez obžalovanj.

Pogled mi zastane na postavnem zagorelem mladeniču sedemdesetih let. Okrog bokov si ovijem prosojni pareo in se mu zapeljivo, kolikor mi to omogočajo okorna in koščena kolena ter utrujeni kolki, zazibljem nasproti. »Ljubezen je bolezen, ki se pozdraviti ne da,« si hudomušno zabrundam, ko ujame moj pogled.

*»Sem ptička na veji. Lepo mi je, počnem,
kar me veseli.«*

Zaupanje

T o poletje sem hotela zajeti s polno žlico in si sama razporejati prosti čas. Prav nič mi ni dišalo, da je bilo državno tekmovanje načrtovano sredi počitnic. Dan pred tem sem s prijateljem srkala ledeni čaj po papirnati slamici in tarnala: »Pa še deževalo bo.« Lokostrelska tekma se izjemoma, v res izrednih okoliščinah, lahko odpove ali prestavi zaradi vremena, ampak oranžni alarm ne pomeni izrednih razmer. Jezilo me je, da bom morala zgodaj zjutraj na dolgo pot, oprtana s torbo, ki je vsakič težja. Bila sem slabe volje, ker si tako ali tako nisem obetala ničesar posebnega. Letos prvič streljam na novi, daljši razdalji, pa še s trenerjem sva pri opremi nekaj spreminjala.

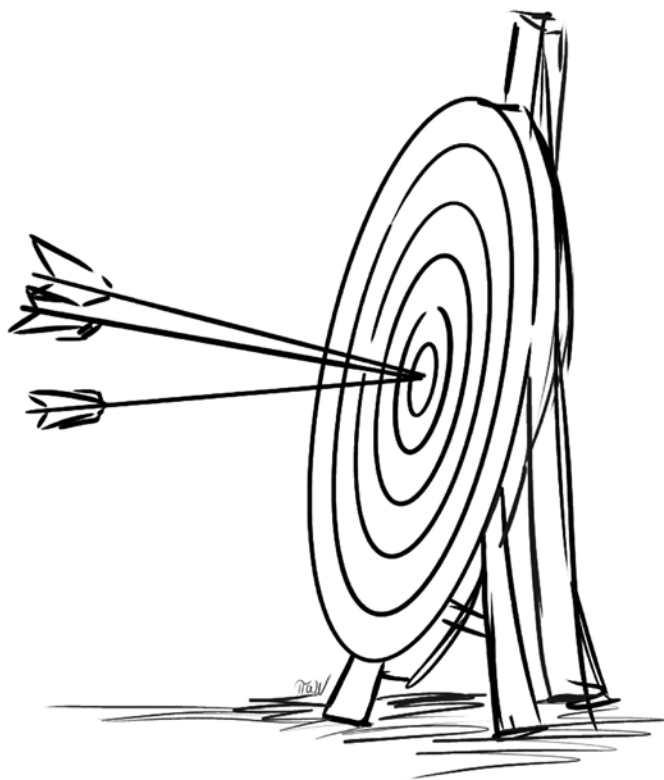
»Tako mlada si, da je še vsa prihodnost pred tabo,« mi je rekla prijateljeva stara mama, ki je bila mnogo let športnica in alpinistka. »Samo zaupati je treba,« je poudarila. Z možem sta plezala, dokler ni imela težav s kolki. Večkrat se je pošalila, da je imel mož več energije in je bil še hujši kot ona, zagnan kot strela. Samo v hribe, božanske hribe jih je gnalo. Največkrat so z družino plezali doma, v Alpah in v italijanskih Dolomitih. Triglavska severna stena,

Slovenska na Mangart, prečenje Zlatorogovih polic, marsikje je bilo kar hudo. Tu in tam jim je ponagajalo vreme, ki ga ni bilo tako lahko predvideti, kot je to mogoče danes s pametnimi telefoni. »Kar bo, pa bo,« so šli in vedno neizmerno uživali.

Mene je prevzelo lokostrelstvo. Na mah. Biti sama s seboj. Jaz, lok, puščice in tarča. »In sčasoma še konj,« se mi je prikradel nasmeh na lica. To je moja druga strast. Nisem tekmovalna. Streljam zase, za svoje veselje. Treniram po občutku. Če sem preutrujena in naveličana, se raje spočijem, kot pa da bi zaradi preobremenjenosti popolnoma opustila šport, ki ga imam rada. Globoko vdihnem, se potopim v knjige in stisnem k svojemu mačkonu. Prevečkrat sem slišala, kako se je ljudem šport priskutil za celo življenje, ker so jih v to silili ambiciozni trenerji in starši.

Moji starši so potomci slovenskih Sokolov, članov prvega telovadnega društva pri nas, v katerem sta bila v ospredju vadba in ozaveščanje o njenem pomenu za telesni, duševni in moralni razvoj, pa tudi za izobraževanje in narodno vzgojo. Sokoli so se urili in tekmovali v raznih športih ter zmagovali, čeprav je v prepričanju, da se pelje na odbojgarsko tekmo, ekipa nato zmagala v košarki. Bili so vsestranski športniki. Sosedin dedek je v gimnaziji igral rokomet in tako dobro branil gol, da so ga klicali brežiški Vladimir Beara. Zaupala mi je tudi, kako ponosen je bil, da je pri šestnajstih letih premagal šahovskega vele mojstra Vasjo Pirca, takratnega olimpijca in večkratnega državnega prvaka.

Zdi se mi, da so bili včasih vsi sokoli. No, vsaj pri nas se je to prenašalo iz roda v rod in starši imajo zdrav odnos do športa. Všeč mi je, da me oče in mama spremljata na tekmovanja. Neprecenljivo je, ko na hitro pogledam proti njima včasih z razočaranimi, drugič pa z zadovoljnimi, nasmejanimi očmi. In njun vrnjeni pogled me poboža. Vem, da imam zvesta občudovalca in navijača. Kot ga imata sosedova fanta, nogometaša. Njuna mama ni nikoli zamudila nogometne tekme, kjer koli na svetu je bila, se nasmehnem ob misli na prijazno sosedo.

Tudi mene lokostrelstvo odnaša čez meje in k novim dogodivščinam. Dva dneva streljanja s konja sta bila dovolj, da je bila dogovorjena pot na Madžarsko in kupljen konjski lok. Takrat še nisem vedela, da bom s prijateljico po medmrežju kmalu kupovala oblačila za sodelovanje na srednjeveškem turnirju in streljala v premikajoče se tarče, z lesenega konja, čez prepad in v gozdu na penaste živali. »To je bila cela predstava, kot je pri nas na vasi zbijanje sodov na štefanovo,« je rekla teta, ko si je ogledovala fotografije. »Takrat fantje jezdi na konjih in s kijem zbijajo sode, privezane na drogu. Ampak

vsak mora imeti svoje dekline, ki ji zaupa, da bo navijala zanj, sicer ne more tekmovati.« Zaupanje. Prijateljstva stara mama vedno znova poudarja, kako pomembno je. Daje ti občutek varnosti, notranjega miru in moči, da zmoeš in da se vse dobro izteče. Tudi kadar je bilo naporno, se je s svojo hribovsko družino imela lepo, ker so si zaupali.

Večkrat sem se spraševala, kako to, da največkrat uživam v tistih treningih, ki me fizično izčrpajo, bolečine pa so komaj še znosne. Teta, ki se je po upokojitvi pridružila prijateljem pri igranju golfa, meni, da sta si lokostrelstvo in golf podobna: »Fizično je naporno, psihično se pa sprostiš. Zelo si osredotočen, ko ciljaš, zato se ti glava izprazni. To ti da ogromno moči, polet.« Pravi, da tudi zato vedno več ljudi igra golf, ki na srečo postaja finančno vse bolj dostopen šport.

Spomnim se svoje babice, ki je vedno govorila, da za vadbo ne potrebuješ ničesar drugega kot voljo. Na stara leta ni mogla več po stopnicah, pa se je sprehajala po stanovanju in vozila kolo v postelji. Kot otroci so se največkrat igrali med dvema ognjema. Še zdaj, stoletje pozneje, se to igro igramo v šolah. Mnogo otrok se jo menda boji igrati in slišala sem že, da učitelji včasih prilagodijo pravila. Da morajo na primer fantje žogo metati z roko, ki je sicer ne uporabljajo: levičarji z desno, desničarji z levo. Pri moji babici to ne bi nič pomagalo. Z levo ali z desno – njena žoga je močno priletela.

Od tekmovanja je minilo več dni. S prijateljem si ogledujeva medalje z državnih tekmovanj. On je pred časom dobil dve v karateju, sama pa sem še kar v sedmih nebesih. Tudi zame je igrala koračnica, ko sem se na zmagovalnih stopničkih postavila ob bok dvema olimpijcem in dvema državnima prvakoma. Polovica srebrnega para, tretjina srebrne ekipe. Bila sem zadovoljna z nastopom in streljanjem ter bogatejša za dragoceno spoznanje: ko zaupaš in drugi zaupajo tebi, se res vse dobro izteče. »Zaupam ti. Čisto brez pritiska, ampak morava zmagati!« je bil pritisk na pravi gumb.

*»Povsod sem bil in sem tudi tu v domu
kot ptiček na veji. Nič mi ne manjka,
za vse je poskrbljeno. Prepotoval sem
ves Svet, veliko doživel in spominov
imam nešteto.«*

Internacionalist

Jutranja telovadba je hitro minila in zaželel si je kapučino. Z vozičkom se je zapeljal do domske kavarne. Všeč mu je bilo tu v domžalskem domu. Bil je zadovoljen. Za vse je bilo poskrbljeno, imel je dobro družbo in svoje spomine. Teh je bilo nešteto, in če je obudil le enega, je bil njegov dan poln. Dobršen del svojega življenja je celo podrobno popisal v knjigi. Tako je imel tudi fotografije vedno pri roki. Nič mu ni manjkalo.

Preden je prišel bivat v dom, je živel vsepovsod. Pravzaprav sem pravi internacionalist, je pomislil. Njegova družina se je selila po Sloveniji, iz katere so jih okupatorji izgnali kmalu po začetku druge svetovne vojne. Tak je bil okupatorski režim: nasilno izseliti Slovence in na Slovenskem naseliti svoje ljudi. Neke noči so prišli okupatorski vojaki po očeta in ponj ter ju z drugimi strpali na kamione. »In nas odpeljali neznano kam,« je zamrmral. V ušesih mu je odzvanjala pesem izpred skoraj petinosemdeset let. »Oj, zdaj gremo, oj, zdaj gremo, nazaj še pridemo!« so tiste noči peli izgnanci v kamionu. Njihova pot se je začasno končala v meljski vojašnici. Tam se jima je kmalu pridružila njegova mama, ki so jo prej

odpeljali v grad Borl, v katerem je bil takrat prehodni zapor za zavedne Slovence.

Izgnani so bili v Srbijo, a se je kmalu pojavila priložnost, da zapustijo Zaječar. Mama je bila učiteljica in se je prijavila za poučevanje izgnanih otrok v Bolgariji. Otroci so bili večinoma srbskih in črnogorskih korenin. Tudi njega je učila, in to v srbohrvaščini. Takrat je bil v tretjem razredu, in ker se mama ni mogla posebej ukvarjati z njim, je znal ob koncu vojne le cirilico. Pozneje se je sam naučil brati in pisati latinico.

Dvignil je pogled proti televiziji. Spet so poročali o spopadih med Izraelom in Gazo. Mnogo ljudi je obsojalo razmere in Izrael. Težko mu je bilo. Kot absolvent je imel prakso v Tel Avivu in spomini na prijazne, delovne Jude, s katerimi se je družil in prijateljeval, so bili lepi in še kako živi. Dobrih deset let po nastanku izraelske države je odšel na pot. Takrat ni bilo tako preprosto potovati, kot je to danes. Vožnja z vlakom skozi Makedonijo in Grčijo ter plovba z ladjo s postankom na Cipru sta trajali štiri dni, nekaj dni pa so prinesli še večurni postanki. Ko je šel na pot, je bil Ciper angleška kolonija in sta ladjo v pristanišče Larnaka pospremili angleški letali. Po dveh mesecih, ko se je vračal domov, je bil Ciper že samostojen.

Ladja se je bližala izraelskemu pristanišču Haifa. Gledal je skozi ladijsko lino in sam pri sebi dejal: »Zdaj sem pa v Aziji!« Po pristanku so na ladjo prišli policisti. Izročil jim je svoj jugoslovanski potni list, ki je bil v tistih časih odlična prepustnica za vstop v vse dežele. Jugoslavija je bila znana in njeni državljani spoštovani. Policist si je ogledoval potni list, nato pa ga je v brežhibni hrvaščini vprašal, od kod je. Kmalu sta ugotovila, da sta skoraj soseda. Brežice in hrvaški Podsused sta oddaljena le kakih trideset kilometrov.

V Tel Avivu so ga lepo sprejeli. Bil je eden izmed stotih tujih študentov iz osemnajstih držav. V sobi je bival z nizozemskim študentom agronomije. Bil je gradbenik, zato nista delala skupaj. Po delu sta se nekega dne kopala v morju in postala lačna. Odpravila

sta se na avenijo Dizengoff, izmed množice restavracij izbrala madžarsko in si privoščila vsak porcijo pasulja. Prijetno sita sta bila kmalu v zadregi. Ugotovila sta, da sta brez denarja. Vstal je in se šel pogovoriti z lastnikom restavracije. Ta ga je presenetil s prijaznim odgovorom, da ni nič hudega, da se zgodi, da naj denar prinese naslednji dan. Res se je vrnil z denarjem. Takrat je bil presenečen lastnik restavracije, saj je dolg že odpisal, ker ni pričakoval, da se bo gost vrnil. Tako se je rodilo še eno prijateljstvo.

Novi prijatelj ga je predstavil veliko madžarskim Judom. Naneslo je, da je bil povabljen na vrtno zabavo v elitnem hotelu, na kateri je igral orkester zagrebških Judov, ki so se izselili v Izrael. Spoprijateljil se je z glasbenikovo hčerjo, ki mu je čez čas na praznovanju dneva izraelskega letalstva predstavila komandanta letalstva. Ezer Weizman mu je stisnil roko, zaželel dobrodošlico in prijetno bivanje v Izraelu. Nazdravila sta s čašo vinca. Spoznal je prihodnjega predsednika Izraela.

Nasmehnil se je sam pri sebi. Koliko pomembnih ljudi mu je življenje prineslo na pot. Ko je bil v času študija dežurni v ljubljanskem študentskem naselju, sta se tam oglasila Milan Kučan, pozneje prvi slovenski predsednik, in njegov tesni sodelavec Milan Potrč. S Titovo Jovanko je celo delil posteljo. V Titovi vili v Bugojnu je spal v postelji, v kateri je spala tudi ona. Čeprav ne hkrati z njim.

Pomislil je na ženo, s katero sta si ustvarila dom v Švici. S hčerko ga bosta obiskali prihodnjo soboto. Veselil se je njunega obiska. Hči ga vsak dan pokliče, točno kot švicarska ura. To v njem vzbuja občutek, da je tam, z njima, da je del tamkajšnjega življenja. Da bi se v Švici lažje zaposlil in znašel, se je med nočno službo učil nemščine s pomočjo takrat odličnega priročnika *Njemački u 100 lekcija*. A potem je dobil službo v italijansko govorečem delu Švice. Še dobro, da je imel italijansko govoreče sodelavce in se je hitro naučil tudi tega jezika.

Vroč zrak je butnil skozi vrata kavarne. Misli so mu odtavale na tropske Havaje, od tam čez zemeljsko poloblo na hladni sever Rusije vse do Bajkalskega jezera. Obiskal ga je s skupino slovenskih vodovarstvenikov. V baru je v zgodnjih jutranjih urah zaslišal italijanščino. Nagovoril je skupino moških v bližini in z navdušenjem, da v tem kotičku sveta še kdo drug zna njihov jezik, so se zaklepetali. Tiste noči je za točilnim pultom v Irkutsku izvedel marsikaj zanimivega.

Na televiziji so se še vedno vrtele slike sestradanih otrok, trupel in porušenih stavb, celih mest. Stisnilo ga je pri srcu, ko ga je prešinil spomin na prizore iz Srbije. Njegovi vrstniki so stali na zidu in gledali, kako so streljali njihove starše. Njegova družina je kljub izgnanstvu ali pa morda prav zato vojno dobro preživela. Tudi po zaslugi pogumne, požrtvovalne mame, ki je v želji po večji varnosti z njim na hrbtu preplavala Timok, reko med Srbijo in Bolgarijo. Izoogniti so se morali cestnim zasedam Nemcev, ki so se umikali iz Grčije, in njihovemu morebitnemu maščevanju nad nedolžnimi ljudmi. Uspelo jim je. Po koncu vojne mu je oče podaril harmoniko. Življenje

so napolnili glasba, smeh, veselje, igranje na veselicah in porokah. Težki prizori bledijo, vse dobro in veselo ponovno zablesti.

Veliko je prepotoval, videl sveta, veselja in stisk. Vsepovsod bi lahko živel. Bilo je lepo in prijatelje je imel v vseh kotičkih sveta. »Vse sem že doživel. Zdaj sem srečen in svoboden tu. Tu imam Dom. In Žale,« se je namuznil in srknil še en požirek hladnega kapučina.

*»Hči mi je svetovala, naj se pri svojih
letih ne ukvarjam z računalniki.
Tehnologija se prehitro spreminja, jaz pa
ne zmorem ves čas študirati. Zdaj ona
ureja zame vse, česar ne znam, jaz pa
sem kot ptiček na veji.«*

Vesoljca

»Za vruga!« je zavpil, ko se je na zaslonu izpisalo, da je njegova e-banka začasno nedostopna in da mora opraviti video klic ali pa se osebno oglasiti v poslovalnici, da mu bodo omogočili dostop do bančnega računa. Mudilo se mu je plačati rezervacijo apartmaja na morju, zato je komaj brzdal jezo.

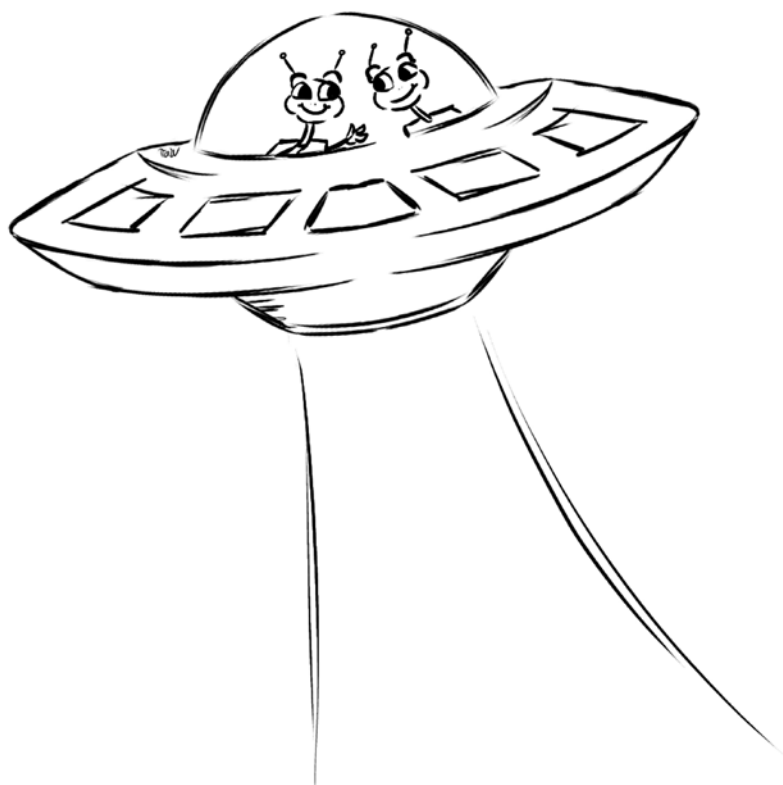
»Ti kaj pomagam?« ga je prijazno vprašala najstniška hči, ki jo je krik zmotil med branjem knjige in jo zvalil iz sobe. Zagledala ga je za prenosnikom, nestrpnega, kot je bil vedno, kadar se mu je zapletlo s sodobno tehnologijo. Nikoli ni bil navdušen nad digitalizacijo, zdaj, ko se je postaral, pa še toliko manj. Če je le bilo mogoče, je položnice še vedno nosil v trgovino ali na pošto. Hči ga je poslala po osebni dokument in se lotila vzpostavljanja video klica. Prijazna bančna uslužbenka je težavo hitro rešila in rezervacija apartmaja je bila urejena.

Ni mogel razumeti bank, javne uprave, zdravstvenih ordinacij in vseh drugih, ki so se skorajda popolnoma preusmerili v digitalno poslovanje. Na telefon ne dobiš nikogar več, če sploh imajo objavljeno telefonsko številko. Vse komuniciranje je kar naenkrat

samo še po e-pošti, namenskih programih, portalih. Za to potrebuješ računalnik, pametni telefon, spletno povezavo, prenos podatkov, elektronski naslov, razne varnostne ključke, digitalne certifikate in še kaj, za kar sploh še ni slišal. Pravijo, da digitalizacija prihrani čas in denar. Očitno ne pomislijo, kakšne izzive to predstavlja starejšim. In njihovim svojcem. »Prav zadržnjeni so in nič jih ne zanimajo protiargumenti,« je jezno momljal. O opolnomočenju starejših za uporabo digitalnih naprav je zadnja leta veliko govora in tudi kar nekaj državnega in evropskega denarja je na voljo za to. Rezultat se mu je zdel vprašljiv. Prebral je, da le polovica Slovencev pozna osnove varne uporabe medmrežja in digitalnih veščin, polovica pa jih sploh ne uporablja digitalnega potrdila.

Moral se je sprijazniti, da živi v dobi pametne tehnologije. Roboti, računalniki, naprave naj bi ljudem pomagali, o čemer ni bil prepričan. Menil je, da tehnologija ljudi poneumlja in jih spreminja v avtomatizirane robote, saj vse manj uporabljajo lastne možgane. »Še telefonskih števil ne znamo več na pamet,« je godrnjal. Neizpodbitno dejstvo pa je, da umetna inteligenca in tehnologija postajata vse pametnejši. Medtem ko vse več dela opravljajo stroji, ljudje skrbijo za njihovo vzdrževanje, popravila, razvoj in jih učijo, da bodo pametnejši in čim bolj človeški. Vesel je bil, da je pripadal generaciji, ki je živela »analogno«. Naučil se je sicer vse, kar je ocenil kot nujno in koristno, nikoli pa se ni in se ne bo potopil v digitalni svet.

Grenko se je nasmehnil ob misli Jerryja Seinfelda, da smo ljudje dovolj pametni, da smo ustvarili umetno inteligenco, ampak dovolj neumni, da jo potrebujemo. Zadnje raziskave razkrivajo, da imajo ljudje pomisleke o uporabi umetne inteligence najpogosteje zaradi posegov v zasebnost, izgube delovnih mest in širjenja lažnih novic. A kljub temu je umetna inteligenca postala priljubljena čez noč. Na hčerini fakulteti se vse bolj uporablja, tako da nekateri študentje brez nje ne znajo ničesar več. Pogovarjajo se z njo, zanje razmišlja ter piše eseje in naloge, čeprav jim profesorji to odsvetujejo,

nekateri tudi prepovedujejo. Hči jo uporablja, da si omeji število in nabor uporabnih virov. Zdaj je na voljo preveč virov in je težko izbrati prave, tiste, ki jih res potrebuješ. V njegovih časih so bili viri omejeni, tako po številu kot po avtorjih in izvoru. »Mi smo hodili v knjižnico in tam iskali vire,« je zasanjano rekel, saj je med knjižnimi policami prvič zagledal dekle, ki je pozneje postalo njegova žena.

»Želim si, da ne bi prišli tako daleč, da bi se pogovarjali le še z računalniki, programi in roboti,« mu je zaupala hči. Pomislil je, kako so se spremenili časi. Včasih so ljudje ohranjali stike, si pisali

pisma, se obiskovali kar mimogrede, potrkali na vrata, pozvonili. Več spontanosti je bilo. Danes se je treba vnaprej dogovoriti za srečanje po telefonu ali e-pošti, kar se lahko zavleče v nedogled in mine leto, dve, preden prijatelju končno stisneš roko. Včasih so se ljudje poznali, se pogovarjali in sodelovali. Znanje, izkušnje in informacije so se prenašali iz roda v rod in delili z drugimi, nihče ni potreboval umetne inteligence. S hčerjo sta bila rada med ljudmi, navezovala in ohranjala sta stike ter se pogovarjala. V živo je bilo najprijetnejše in najzanimivejše. Opazovala sta sogovornike, v njihovi govorici telesa iskala podkrepitve povedanega in razmišljala o slišnem.

»Razmišljanje je ključno,« je govorila njegova žena, ki je predavala o mednarodnih odnosih in diplomaciji na fakulteti v tujini. Ob začetku študijskega leta se je vsakič čudila, da študentje ne berejo, ne gledajo poročil in sploh nimajo informacij o tem, kaj se dogaja po svetu. Po slabem mesecu dni njenih predavanj in domačih nalog so medije, družbena omrežja in druge vire informacij redno spremljali. Vendar samo informacije niso dovolj. Znati je treba ločiti resnične informacije od lažnih in zavajajočih. Veliko teh pa ustvarja umetna inteligenca, ki morda res zna brežhibno angleško – in še kak drug tuji jezik – ne zna pa razmišljati in analizirati podatkov, kot to znajo ljudje.

O tem, kako se umetna inteligenca uči, od kod črpa podatke, znanje, izkušnje, je veliko polemik. Največkrat so algoritmi zelo pristranski: zajemajo manj virov, ki so jih napisale ženske, prednost imajo ameriški in angleški viri, morda celo določeni verski in politični nazori. Tako se z umetno inteligenco, njenim naborom, obdelovanjem in širjenjem informacij ljudje prisilno, a zelo nežno usmerjajo v določen, zelen način razmišljanja. »Srhljivo,« ga je prešinilo. »Vse, kar prebereš, slišiš, vse vire je treba pretehtati, da se dokoplješ do pravih informacij,« je podučil hčer kot že neštetokrat prej.

»Ampak prave informacije niso nujno resnica,« je rad podražil ženo. Strinjala se je z njim, saj si mnenje, svojo resnico ustvarja vsak sam v skladu s svojimi prepričanji, izkušnjami in znanjem. Poudarila

pa je tudi, da pri tem pomembno pomaga znanost s preverljivimi dejstvi. »Aha, pa mi povej, kakšne barve je tole,« je ob takih pogovorih na mizo postavil jabolko, ki je bilo pol rdeče, pol zeleno, tako da je bila zelena stran obrnjena proti njej. »Tudi kozarec je lahko napol prazen ali pa napol poln, kajne? Če si v dobri družbi ali na vročem soncu, hitro opaziš, da je napol prazen,« je smeje dodal.

Tega sobotnega jutra sta se z ženo pogovarjala, da včasih tudi znanost ne more več pomagati. Naravoslovne vede se razvijajo in določene »resnice« ne veljajo več. Pojavljajo se novi pojavi, nove, prej neznane zakonitosti. »Nič več ne drži kot pribito, prav imaš,« mu je resno dejala, ko se je vrnila s tržnice. »Danes sem videla dva vesoljca. Na lastne oči sem ju videla.« Debelo jo je pogledal. Ni mogel vedeti, da se je žena med potjo domov ustavila na razstavi v ljubljanski Mestni hiši. Društvo keramikov in lončarjev je razstavilo tudi keramični leteči krožnik z dvema vesoljcema.

»Če imaš okoli sebe ljudi, na katere se lahko popolnoma zaneseš, je to čisto drugače. Si kot ptiček na veji – zaupaš in nikoli te ni strah. Včasih so mi rekli: 'A se ne bojiš?' 'Ne,' sem jim rekla, 'mirna sem.'«

112

Bila sem edinka. Daleč naokrog edina. Po svoje oboževana, a tudi obremenjena s pretiranimi pričakovanji, ki so mi jih naglagali na ramena. Z mano niso imeli težav, bila sem dobro dekle. V šoli sem bila odličnjakinja, tudi študirala sem zag-nano in z lahkoto. Službo sem dobila v tujini in se veliko let gibala v mednarodnih krogih. Napredovala sem in postala ženska na vodilnem položaju. »Dobra si. Pa trdo kožo moraš imeti, da te ženska *fovšija* ne stre,« sem takrat večkrat slišala o sebi. Izjemno slabih, bolečih izkušenj z ženskami nisem imela. Morda zato, ker sem imela pretežno moške sodelavce. Marsikdo me je skušal osvajati, misleč, da bo tako lažje kaj dose-gel ali pa manj delal, a to sem že v kali zatrla. Nisem imela občutka, da bi me kdo oviral pri delu samo zato, ker sem ženska. Sem se pa na vodilnih položajih res morala zelo truditi in dokazovati, da sem bila sprejeta kot dobra, sposobna vodja. Z leti se je izkazalo, da sem očitno imela tisto, kar je vendarle pomembnejše od spola: bila sem strokovnjakinja in do-bra oseba. Zato sem se lahko v miru posvetila delu.

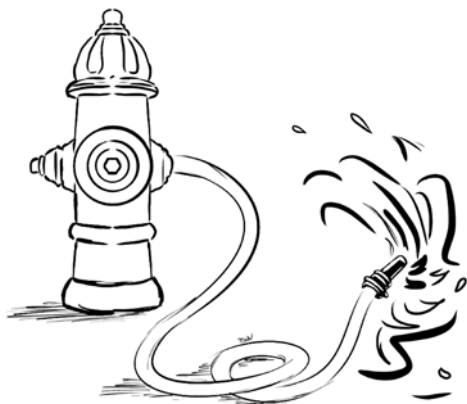
S prijateljicama sem se dogovorila, da se dobimo na pijači. Prišla sem prva, naročila metin čaj in ju čakala. Nedaleč stran sta se

slišala glasba in otroški smeh. Verjetno imajo zabavo, sem pomislila in kmalu zagledala prijateljico, ki je vsa nasmejana in precej premočena prihajala od tam, kjer je bil otroški direndaj. Še dobro, da je letošnje poletje vroče. »Ne morem verjeti!« je bila prijateljica navdušena. »Iz zraka so Domžale neverjetne! Vidi se tvoj blok pa vse do Ljubljane!« Nato mi je hitela razlagati, da imajo na bližnji šoli zabavo z veliko dejavnostmi, s katerimi zbirajo denar za šolski sklad. Gasilci so poskrbeli za prepotrebno osvežitev z brizganjem vode, ki si se ji menda težko izognil. Še posebej, če so gasilsko cev v rokah držali najmlajši nadobudneži in si se mimo njih namenil na tridesetmetrski dvig z gasilskim dvigalom. Nisem mogla verjeti, da si je prijateljica upala zlesti v košaro, ki je bila v resnici samo majhna, skromno ograjena ploščad. Navdušena je bila nad gasilci in njihovo pripravljenostjo pomagati v lokalni skupnosti, čeprav ni bilo ne požara ne nesreče.

»Tudi jaz jih občudujem, to so res dobri fantje in dekleta,« se je oglasila druga prijateljica, ki se nama je vmes pridružila. »Saj vesta, da se rada odpeljem z avtobusom na Gorenjsko ...« je začela pripovedovati o tem, kako so jo gasilci rešili iz zagate. Kot vedno se je s kolesom pripeljala od doma do avtobusne postaje in kolo zaklenila ob bližnji trgovini. Ko se je vrnila iz Gorenjske, nikakor ni našla ključa, da bi odklenila kolo. Odpravila se je domov po rezervnega, a tudi tega ni našla. »Ni mi preostalo drugega, kot da pokličem 112,« je resno dejala. Gasilcem je povedala, kaj se ji je zgodilo. Trikrat so jo poklicali nazaj in vsakič znova izprašali, kdo je, od kod je. Očitno niso verjeli, da je kolo res njeno. Potarnala je, da je stara sedemdeset let in da nima nikogar, ki bi ji pomagal, ima pa fotografije kolesa. »To nič ne pomeni, gospa,« so bili odločni. A čez čas so jo vendarle še enkrat poklicali in vprašali, kdaj lahko pride do kolesa. Kot jim je napovedala, je ob 15.15 že stala pri svojem kolesu. Nikjer ni bilo nikogar, kolo pa je bilo odklenjeno. Veriga in ključ sta bila tam, kamor ju je vedno pospravila. Ni ji bilo jasno, kako se je to zgodilo, a vedela je, da se mora zahvaliti gasilcem. Naslednji dan je šla po rezervni ključ.

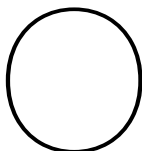
»Nisem vama še povedala, kako fejest dečko je moj novi sosed, a ne?« sem zamenjala temo. Razpravljale smo, da je dober dečko moški, ki ima prave vrednote in pošten značaj, je spoštljiv, zunanja čednost pa ni nujna. Meni so všeč nežni, čustveni moški, ne pa slabiči. Samostojneži, ki so povrhu vsega tudi ustvarjalni in znajo gospodinjiti. Prijateljici sta dodali, da je moški dober, če se nanj lahko zanesesh, in da ni nič narobe, če ima cilje in je dobro organiziran. V smehu, da takega moškega res ni, smo ugotovljale, da me pa smo dobre *punce*: odločne, imamo svoje mnenje, ki si ga upamo povedati, počnemo, kar hočemo, in ne tisto, kar se od nas pričakuje. Sama sem bolj »fantovska«, ena od prijateljic je poosebljena varuhinja narave, druga pa našminkana lutkica. Strinjale smo se, da je za vsako od nas nekje dober moški, me pa smo dobre ženske za nekoga.

Vročina je popustila, živžav je potihnil in počasi sem stopala proti domu. Pred blokom je stal gasilski avto, zato sem pospešila korak. »Menda ni kdo česa zakuril,« sem se ustrašila, saj se je tudi meni že zgodilo, da sem pozabila ugasniti štedilnik in sem prismočila kosilo, a na srečo sem vse samo pošteno zakadila. Dvigalo s košaro se je spuščalo z enim od naših starejših sosedov. Ko je bila košara varno na tleh, sem v gasilski uniformi prepoznala novega soseda. »Sem vedela, da je dober fant,« sem zadovoljno rekla sosedom, ki so spremljali dramatično reševanje. »Odslej bom lahko mirnejša.«

*»Taka je resnica: do poroke sem bila kot
ptiček na veji. Svobodna. Potem so ptički
odleteli, veselja je bilo konec. Zdaj sem
spet srečna.«*

Kako so ta leta kar naenkrat prišla

dklenila sem vrata stanovanja in odložila vreče, polne reči iz trgovine. Pohitela sem v kuhinjo in si natočila kozarec vode. Danes je bilo zunaj prevroče, tako da sem komaj čakala, da pridem domov. Nameravala sem speči kvašene flancate, preden grem k mami v dom. Ona je pekla najboljše flancate, in kadar smo načrtovali obisk pri njej, moja hči po več dni skoraj nič ni jedla, da bi se pri mami lahko *napokala* flancatov. Mama zdaj ne peče več. Težko stoji, nima več ravnotežja in še kolk si je zlomila pred časom. S starostjo je prihajalo vse več težav.

»Sploh ne vem, kdaj sem postala tako stara,« mi je rekla mama ob zadnjem obisku. Nihče ji ne bi pripisal toliko let. Kadar je povedala svojo letnico rojstva, so jo prepričevali, da se je verjetno zmotila. Videti je bila deset, petnajst let mlajša, prisodili bi ji največ osemdeset let. »Videz vara,« jim je odgovarjala. Nagajalo ji je srce, oglušela je, spomin ji je pešal. Pa še polna luna ji ni dala spati. Vsako jutro je hodila na telovadbo, za kar ji je bila hrbtenica zelo hvaležna. Upala je, da telovadba v domu po novem ne bo postala plačljiva zaradi

novega zakona o dolgotrajni oskrbi. Težko je razumeti, kaj naj bi ta zakon prinesel. »Iz tega ne bo nič dobrega za nas,« je menila mama.

Zagledala sem jo za mizo v jedilnici, za hip obstala in jo opazovala, kako klepeta s sostanovalcem. Njeno življenje ni bilo lahko, zato sem bila vesela, da je v domu spet našla mir in zadovoljstvo. In dobro družbo. Na mizi sta bila prazna kozarca s sledmi rdečega vina. »Gospod je tako prijazen,« mi je veselo dejala, ko me je zagledala. »Sva se pogovarjala, kako je bilo, ko sem šla v porodnišnico, in me je povabil na kozarček vinčka za zdravje.« Poznala sem to zgodbo. Ko je mama šla roditi, so ji dejali: »Gospa, vi nimate krvi, vi imate vodo!« Dobila je transfuzijo, mož pa je obljubil, da bo poskrbel zanjo, in ji je kupil rdeče vino – merlot. »Vina nisem mogla piti, zmanjkalo ga je pa vseeno,« se je mama rada pošalila. Vsak dinar sta varčno uporabila. V povojnih časih ni bilo veliko hrane, in dokler nista imela svojega vrta, sta slabo jedla in se odrekala hrani. Tudi zato, da sta lahko pogostila goste.

Z očetom sta bila poročena več kot šestdeset let. Kot šivilja in delavec sta po poroki težko živela in veliko pretrpela. Morala sta skromno živeti in garati, da sta si zagotovila streho nad glavo in nekaj vrta, da sta doma pridelala krompir in drugo zelenjavo. Oba sta poprijela za dodatno delo. Mama je dopoldne šivala, nato pa vihtela lopato in pomagala očetu, ki je imel poleg službe še popoldansko obrt. Vse se je vrtelo okrog dela. Nikoli ni bilo dovolj, nikoli priložnosti zadihati ali poskočiti od veselja. »Čudim se, da lahko človek to prenese,« je govorila mama. »V prvem letu po poroki bi se morda morala ločiti, čeprav sem ga imela zelo rada. Še enkrat bi ga vzela.« Ob tem je vedno dodala, da sva bili s sestro v tem težkem obdobju kot dve iskrici upanja. Da je rodila zdravi hčerki, je njena najlepša, najbolj radostna življenjska zgodba, ki se z vnuki in pravnuki piše naprej.

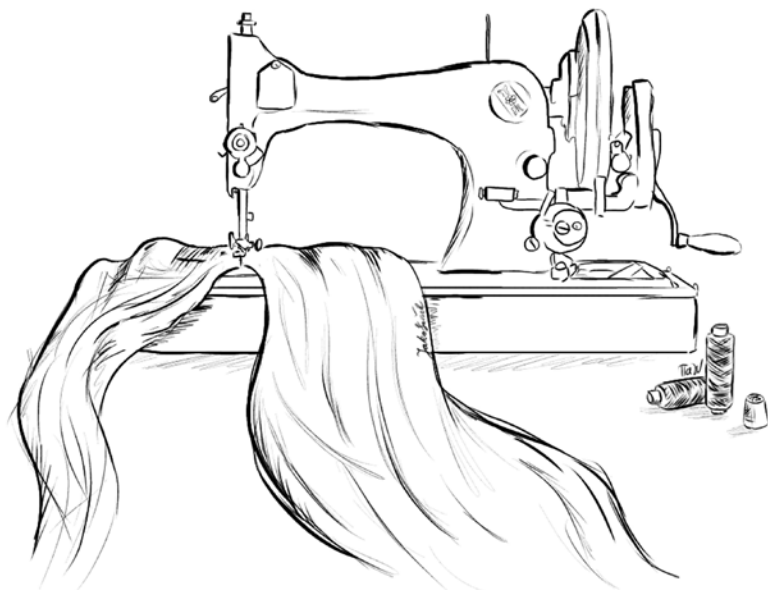
Mamino otroštvo je bilo skromno in težko, a tudi zelo lepo. S sestrami in brati, kar sedem od devetih rojenih otrok jih je bilo, ga

je preživljala na veliki kmetiji. Oče je hodil na delo, mama in stara mama pa sta skrbeli za kmetijo. Otroci so pomagali in trdo delali, bili pa so tudi svobodni kot ptički na veji. Sami so se dobro znašli, se zabavali, preganjali dolgčas, igrali med dvema ognjema, reševali zagate in uživali v »enajsti šoli«. Nihče jih ni nadziral in preverjal, kje so in kaj delajo. Kot to počnemo danes kar po telefonu, sem pomislila.

Delo na zemlji je bilo težko, zato si mama ni želela ostati na kmetiji. Izučila se je za šiviljo in si našla službo v tovarni. Najrajši je bila za šivalnim strojem. Takrat je bila svobodna. Sama s svojimi mislimi je ustvarjala ob zvokih ritmične simfonije stroja.

Po moževi smrti je še eno leto živela sama v hiši, dokler se ji počutje ni poslabšalo. Skrb za hišo je postala prenaporna. Zdaj je srečna, zelo zadovoljna in ne bi šla nazaj domov.

Ugriznila je v flancat in mi smeje dejala: »To sem si ves čas želela. Ne potovati po svetu. Le z veje na vejo poleteti.«

*»Končno sem našla čas za učenje
francoskega jezika, čas za obisk muzejev,
za potepe po mestu, za ekskurzije
v tujino. Vesela sem in svobodna kot
ptiček na veji.«*

S torbo na rami

Zakaj mi preprosto ne pove, kaj naj grem študirat, ji je rojilo po glavi, ko je poslušala samogovor šolskega psihologa. Zaključek srednje šole se je bližal in odločiti se mora, kam bo zavila njena nadaljnja pot. Komaj je čakala na počitnice, da spusti možgane na pašo in jih prepusti brezdelju. Obvezen pogovor s šolskim psihologom ji je bil popolnoma odveč.

Pri njej doma je bila šola ena od glavnih prioritet. Oče je vedno znova poudarjal: »Šolanje omogoča svobodo, ti da nova znanja in izkušnje. Je pa vse odvisno od tvoje zagnanosti, radovednosti in vztrajnosti.« Ob tem ni pozabil dodati, da se je njegova stara mama izšolala za šiviljo, ker je želela izboljšati svoje življenje. Poleg kruha ji je to prineslo tako zaželeno svobodo in dragocene trenutke miru, čas, ko je nihče ni motil.

Kot edinki so ji stregli od spredaj in zadaj, a od nje so tudi veliko pričakovali. Dedek jo je nagovarjal, naj gre študirat medicino, nje pa to ni zanimalo. Bila je kot sosed, ki se za medicino ni odločil, ker ni prenašal krvi. Potem ko je z odliko opravil maturo na takrat osemletni gimnaziji, se je odločil, da bo študiral nekaj, česar ne

more vsak. V njegovem ožjem izboru so se poleg medicine znašli še kemija, elektrotehnika in gradbeništvo. Misel na elektrotehniko je opustil, ker ni česa videti, ko se delo opravi. V času njegovega študija pri nas kemija še ni bila dobro razvita, pa še delo v laboratoriju mu ni dišalo, zato se je odločil za gradbeništvo. Študij je bil zahteven in želel se je osredotočiti nanj, zato je odklanjal vsa povabila h glasbenemu sodelovanju, čeprav je imel glasbo zelo rad. Uspešno končan študij, široko poznavanje stroke ter znanje tujih jezikov so mu zelo koristili pri različnih projektih doma in po svetu. Povsod je bil lepo sprejet, pridobival je dragocene izkušnje ter samozavest in utrjeval je znanje jezikov – tudi z dopisovanjem s prijatelji z vsega sveta.

Danes se otroci učijo tujih jezikov že pred vstopom v šolo ali vsaj v prvih razredih osnovne šole. »Nič novega,« se ji je narisal hudomušen nasmeh na licih. Prababica je bila stara sedem let, ko se je začela vojna, ona pa se je morala učiti nemščino. Učiteljica je pokazala na mizo in rekla: »Tisch.« Pokazala je na stol in rekla: »Stuhl.« Na tablo je narisala ribo in rekla: »Fisch.« Učenci so morali do naslednjič znati nove besede, sicer jih je učiteljica s šibo po zadnji plati. Prababica je poskrbela, da je ni bilo treba tepsti, saj se je takoj naučila tistih nekaj besed. Poleg tega se je znala še pravi čas umakniti pred udarci. Čez pol leta so partizani nemško šolo požgali in pouka ni bilo več. Pozneje se je prababica izučila za šiviljo, skromno znanje nemščine pa ji je vsaj malo olajšalo potovanja v Nemčijo.

Za hip je prisluhnila sogovorniku: »Naravoslovne vede, tehnika, to te zanima, ali ne? Glede na to, da ...«

Razmišljala je o kemiji. Všeč ji je bila, za kar je hvaležna učiteljici iz osnovne šole, ki je skupino učencev dodatno poučevala in pripravljala na kemijska tekmovanja. Uživali so v reševanju enačb, v preizkusih in kodranju možgančkov. Dve leti zapored so na tekmovanjih vsi iz skupine dobili visoka priznanja. Ni se odločila za srednjo kemijsko šolo kakor njena stara teta, a tekmovanjem se ni želela odreči. Razočarano je ugotovila, da je na njeni tehniški šoli kemija

postranski predmet in da sploh nimajo laboratorija. Kljub temu ji je uspelo profesorico kemije pregovoriti, da jo je prijavila na tekmovanje. Na njeno presenečenje se je nato na tekmovanje iz kemije prijavilo še več dijakinj in dijakov z njene šole.

»Morda bi bilo modro izbrati fakulteto, ob kateri boš lahko še naprej trenirala,« je ujela psihologovo misel.

»A on to resno?« je bila zgrožena. Bila je nadarjena dijakinja, disciplinirana, vztrajna in znala je dobro razporejati svoj čas. Imela je veliko prijateljev, ki so zmogli kombinirati šolanje in šport ali glasbo. Sosedova fanta sta bila športnika in uspešna v šoli. Starejši je že na podiplomskem študiju in gre jeseni v tujino na študijsko izmenjavo. Sosed, gradbenik, je v tujino na strokovno prakso odpotoval že pred več kot šestdesetimi leti. Tudi njo je mikalo, da bi šla v prihodnosti na izmenjavo ali pa na študij v tujino.

»Če bi bila mlada, bi šla študirat v tujino,« je večkrat slišala starejše gospe. Kot da študiranje v tujini povezujejo s prijetno življenjsko dogodivščino, s prednostmi in priložnostmi, s svobodo in vsem zamujenim. Za šolanje v tujini je zdaj res nešteto možnosti. Čisto drugače kot v prejšnjih stoletjih. Redki so se šolali v tujini zaradi lastne radovednosti, marsikdaj je to od njih terjalo življenje. Sosedova mama je mlada osirotela in so jo pred vojno preselili k stricu v Trst, kjer je hodila v italijansko šolo. Zaveznika v tujem svetu je našla v bratrancu, ki je po materini smrti živel z očetom in mačeho. V dvoje se je bilo lažje spopadati z neznanim in s tujim jezikom.

Nekateri odhajajo z lahkoto, nekateri oklevajo. Pomisleke imajo zaradi znanja jezika, drugačnega kulturnega okolja, neugodne politične situacije. Včasih se je na pot težko odpraviti čisto sam, sploh če potrebuješ veliko časa za navezovanje stikov, spoznavanje ljudi in da se počutiš varno v novem okolju. Nasmehnila se je ob nedavnem spoznanju, da študij lahko celo slabo vpliva na občutek varnosti. Fant iz sosesčine ji je povedal, da se, odkar študira varstvoslovje, počuti veliko manj varnega. S kolegi spremljajo zaupanja vredne medije in druge vire objektivnih informacij, zato so veliko bolj ozaveščeni o dogajanju po svetu. Poleg rednih predavanj si je izbral vadbo borilnih veščin, juda in boksa, ter tečaj samoobrambe in streljanja. Če se sam ali z družino znajde v neugodnem položaju, ga hitro reši. Nikoli ne otrpne od strahu. Slišal je za incidente, ki se za pretepe ne niso dobro končali. Kot da ljudje izgubljajo razsodnost, organi pregona pa prevečkrat pogledajo stran. Marsikaj postaja »dovoljeno«, pravila, tudi nenapisana, ki se prenašajo iz roda v rod, pa so upoštevana vse manj ali pa le toliko, kot komu ustreza.

»Kaj pa fakulteta za šport? Lahko bi doštudirala za športno trenerko ali pa za učiteljico telovadbe. Učiteljev vseh profilov na splošno primanjkuje in tako bi ...« je nadaljeval šolski psiholog.

Njen stric živi v tujini. Prvič je samostojno pokukal čez mejo s prijateljskima pri sedemnajstih, da bi izpopolnil znanje angleščine.

Pripovedoval je, kako jih je vlak pozno zvečer pripeljal v London, kjer so na podzemni železnici prvič z grozo videli pankerje. Na srečo se je izkazalo, da njihov strašljivi videz vara. Niso imeli druge možnosti in so pankerje povprašali za pot do nekdanjega zapora, kjer so bili nastanjeni kot sezonski obiralci jagod. Prvo potovanje v tujino je bilo za strica dragocena in pozitivna izkušnja s srečnim koncem. Domov se je vrnil samostojnejši, samozavestnejši in pogumnejši. Spoznal je prijetne ljudi, ki so bili pripravljeni pomagati in sprejeti neznance v svoj svet. Morda je bilo stricu pozneje v življenju tudi zato lažje doštudirati v tujini, tam na novo zaživeti, potovati in spoznavati druge kulture.

Spomnila se je gradbenikove dogodivščine iz časa, ko je bil na praksi v Tel Avivu. Študenti so bili povabljeni na kosilo, kjer so jim ponudili grozdje. Študent iz Škotske se je grozdja lotil tako, kot se spodobi: z vilicami in nožem. Kulturni šok lahko doživiš, ko prideš v tujo deželo ali ko se po dolgem času vrneš domov.

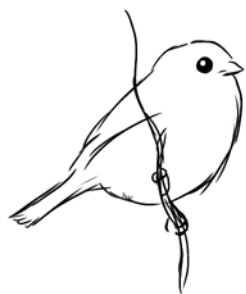
Ko je babica iz Primorske začela hoditi v tujino, je z zaslužkom od enomesečnega študentskega dela tam lahko živela mesec dni. Vedno je poudarjala, da moraš na tujem spoštovati tamkajšnje vrednote in se temu primerno in zgledno obnašati. Čez mejo je odhajala v velikem pričakovanju, kaj vse je tam boljše in drugače, a ni bilo bistvenih razlik. Vedno znova je bila prijetno presenečena, da je bila med najbolj izobraženimi. Morda se je tudi zato pozneje v življenju zavezala šolstvu in izobraževanju. V tujini so jo prevzeli bogati muzeji, galerije, umetnost in domov se je vračala z mislijo, kaj vse imamo, kako je Slovenija edinstvena. Navduševala jo je vzhodnjaška miselnost, mirnost, po vrnitvi iz Sovjetske zveze pa je rada rekla: »Hvala bogu, da se je Tito skregal s Stalinom.«

Postajala je lačna, od šolske malice je minilo že več ur, oreškov, hrane za možgane, ki si jih je prinesla od doma, pa že zdavnaj ni bilo več. Ne bo več prav dolgo zdržala v kabinetu šolskega psihologa. Doma si bo spekla palačinke. Babica je zjutraj prinesla sveža jajca, mleko so večer prej kupili pri kmetu, moka je pa tudi doma.

V primerjavi z mnogo sovrstniki je na srečo bila optimistka. Doma je imela vso podporo in nikoli ji nihče ni govoril, da česa ni dobro naredila, da ni dovolj dobra. Če se ji kaj ni posrečilo, se je iz tega skušala nekaj naučiti. Poskusila je znova, drugače. Imela je dobre temelje za postavitev visokih ciljev in možnosti, da jih doseže. Vedela je, da se ne izide vedno točno tako, kot načrtuješ. Znala se je prilagoditi ter premagovati in obiti ovire. Pot do cilja ni vedno ravna, niti ni lahka. Mladi velikokrat prehitro obupajo, niso potrpežljivi in vztrajni, je pomislila. Verjetno zaradi vse večje tekmovalnosti, individualizma in medsebojne odtujenosti. Kot je menil prijatelj, morda pri tem ne gre toliko za optimizem ali črnogledost kot za strah mladih in njihovih staršev, ali jim bo v življenju uspelo. Kaj bo po končanem študiju? Bodo dobili službo, bodo imeli streho nad glavo, si bodo lahko ustvarili družino? Bili so časi, ko so se ljudje poleg službe preživljali s trdim dodatnim delom in z odrekanjem prišli do hiše, in bili so časi, ko je vsak dobil službo, stanovanje. Zdaj je spet drugače.

Teta rada pove, kakšen razkorak je med nekoč in danes. Veliko staršev njene generacije je še delalo na kmetijah. »Bili so ozkogledi. Živel se je iz rok v usta, šlo jim je za preživetje.« Zdaj je večina staršev izobraženih, živijo v drugačnem okolju, so razgledani in lahko drugače pomagajo svojim otrokom, da se ti lažje znajdejo v svetu. Vsekakor je dokončanje šole, in s tem možnost za zaposlitev, velik korak. Starše razbremeni skrbi, ker vedo, da je otrok pri kruhu.

»Kmetijstvo ...« Zastrigla je z ušesi. Rada je v naravi. Rada dela na vrtu. Rada ima živali. Vedno je govorila, da bo nekoč imela posest in veliko živali. »Hvala, gospod psiholog. Že vem, kaj bom šla študirat. Na Rodico grem, na zootehniko.«

*»Nisem ptiček na veji. Težko opredelim,
zakaj ne. Nisem ptiček, nikoli
nisem bila.«*

Slovo

N avsezgodaj zjutraj si je skuhala projo in s skodelico odšla na vrt. Preverila je, ali so bili ponoči na obisku polži, kaj počneta racaka in kje je mačja družina, ki se je pred nekaj dnevi naselila pri njej. Vzela je cev in zalila vrt ter paradižnike, ki jih je gojila v loncih.

Ni bila najboljše volje. Zaradi včerajšnjih večernih poročil je spet slabo spala. Skrbelo jo je dogajanje po svetu. Ukrajina, Rusija, Gaza, Izrael, Bližnji vzhod. Čutila je, da so razmere po svetu podobne tistim pred drugo svetovno vojno, da se dviga nacizem in da vse bolj prevladuje negativnost. Kljub vsemu je upala, da ne bo prišlo do vojne. Šest držav ima atomsko bombo, kar pravzaprav pomeni nekakšno krhko ravnovesje. Hotela je verjeti, da tega nihče ne želi porušiti.

Rodila se je med drugo svetovno vojno. Z mamo sta jo preživljali sami ter v strahu. Očeta so odpeljali v koncentracijsko taborišče. Po koncu vojne so se pokazale posledice medicinskih poskusov, ki so jih izvajali na očetu, zato življenje z njim ni bilo varno. Z mamo sta se morali odseliti. Živeli sta skromno in preudarno porabljali denar. Ko je imela sedem let, sta šli na *karte* letovat na Reko. Takrat je

prvič videla morje in bila je nepopisno srečna. Modro nebo, ki se stika z modrim morjem, se ji je zdelo božansko lepo. Še danes ji zaigra srce, ko zagleda morje, čeprav le še redko pride do tja. »Ampak letos bom pa šla, z upokojenci!« je oznanila nekega dne.

Zadnja leta je skrbela za soproga, ki je čez noč zbolel in pristal v postelji. Pozdravil se je, a je fizično vse bolj pešal, dokler ni obležal. Težko ji je bilo, a izpolnila je poročne zaobljube: v dobrem in slabem. Njuno skupno življenje ni bilo srečno in velikokrat jo je bilo strah. Predvsem za otroka. Ni imela poguma, da bi ga zapustila. Kot metulje na travniku je z mrežo lovila trenutke, ko je lahko zadihala s polnimi pljuči. Poleteti pa ni mogla. Od malega jo je hromil strah.

Z mamo je kot otrok hodila na obisk k stari mami, pešačili sta pet in več kilometrov. Takrat ni bilo toliko avtobusov in zveze so bile slabe. Mama je pogosto delala do poznih ur, tako da sta se na pot večkrat odpravili šele zvečer, tudi ponoči. Ko sta hodili ob gozdu, ju je bilo strah, zato sta govorili z globokim glasom kot moški in delali dvojne korake.

Strah jo je bilo, ko se je s prijateljicami igrala in spuščala ladjice, čeprav ji je mama zabičala, da ne sme k vodi. Prijateljčina ladjica je odplula predaleč in ni je mogla več doseči. »Bom jaz,« se je ponudila, a med reševanjem ladjice je padla v Mlinščico. Naenkrat je bilo vse okrog nje sivozeleno. Vedela je, da mora navzgor, ven. Uspelo se ji je odriniti od tal in kmalu se je znašla na površju. Kljub močnemu toku se je le oprijela brežine. Klicala je na pomoč, a prijateljice so se medtem razbežale. Opazil jo je sosed in jo potegnil na suho neda-leč stran od mlinskih koles. Srečo je imela. Vsa mokra se je zatekla k sosedi, mami pa še dolgo ni povedala za ta pripetljaj. Bala se je, kaj bo rekla, ker je ni ubogala.

Kadar so se mama in tete pogovarjale v nemščini, jo je skrbelo. Takrat niso hotele, da bi jih razumela. Iz načina, kako so se pogovarjale, je lahko slutila le, da gre za pomembne zadeve in da se ne dogaja nič dobrega. To so počele precej dolgo in ves čas se ni

mogla znebiti neprijetnega občutka. Ko se je naučila nemščine, so presedlale na francoščino.

Poznejšega soproga je spoznala v gimnaziji, izbrala sta isti študij in kot študentka je zanosila. Poročila sta se in zaživela skupaj. Ni ji bilo lahko. Gradnja hiše, finančna stiska, materinstvo ob študiju in delu ... Družinsko življenje je prineslo veliko obveznosti in odrekanja. Opre v možu ni imela. Imel je višje cilje in malo potrpljenja. Njo pa je bilo ves čas strah, čeprav včasih še sama ni vedela, zakaj. Ni si mogla pomagati.

Naučila se je sem in tja ujeti radostne trenutke in spustiti svojo nepotešeno igrivost na plano. Takrat je pozabila na vse hudo. Ko je postajala starejša in sta otroka odšla od doma, ji je bilo vedno

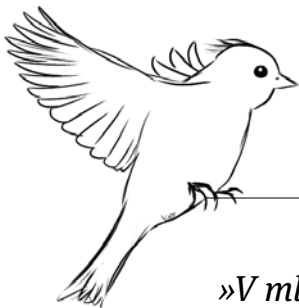
manj mar, kaj si misli mož. Pridružila se je pevskemu zboru in začela hoditi na različne ustvarjalne delavnice in izobraževanja.

Minilo je dobro leto od moževe smrti. Presenetilo jo je, da to ni bila njena največja izguba. Veliko bolj jo je bolela prezgodnja izguba najdražje prijateljice iz otroštva. Bili sta sosedu in ni minil dan, da se ne bi spomnila nanjo. Še vedno se je v mislih pogovarjala z njo, ohranila je stike z njenim sinom in hranila njene predmete. Od nekdaj si je predstavljala, da se bosta skupaj starali. Po njeni smrti je bila najprej jezna, potem se je pa naučila, kako jo ohraniti v sebi. Tudi mamu je pogrešala, se v mislih z njo pogovarjala, in kadar ji je želela biti še posebno blizu, je oblekla njena oblačila ali se zavila v njen plet.

Za možem je ostala praznina, navajena sta bila namreč drug drugega. A samo to. Zadnja leta si nista več zaželela dobrega jutra in spila kave skupaj. Nista skupaj urejala vrta in si zaželela dobrega teka ob pečenem mladem krompirju in sveže nabrani solati. Nista se več prepirala. Nista se več pogovarjala in delila spominov. Del spominov se je z njim za vedno izgubil. Ni ga bilo več v postelji, ko je legla k počitku. Ostala je sama. V veliki hiši z vrtom, z lepo pokojnino, avtomobilom, prijateljicami, prijetnimi lokali v bližini in dobrimi sosedu.

Pobirala je grozdasti paradižnik in si na glas dejala: »Zdaj bom pa samo še uživala.« Zazvonil je telefon. Bil je sin, ki jo je vsako jutro poklical in preverjal, kako se počuti. »Dobil sem službo v Sudanu!« ji je veselo zapel novico o skorajšnjem odhodu na eno izmed kriznih žarišč.

*»V mladostnih očeh boš le ogenj zaznal,
a v punčici starca zaznavaš svetlobo.«*

– Victor Hugo –

PTIČKI NA VEJI

Že davno sva s prijateljico ob kavi modrovali, kaj bova počeli v *penzi-ji*. Mene je čakala tik za vogalom, njo pa ne tako daleč v prihodnosti. Jaz s polno glavo zamisli, ona človek dejanj. Zato me ni presenetilo povabilo, da se priključim študijskemu krožku v Medgeneracijskem centru Bistrica. »Pridi, si bomo pripovedovali zgodbe. Zanimivo bo. Nekaj bo starejših, nekaj takih, ki se tem letom bližamo, in nekaj mladine ... Prideš?«

Priznam, da sem kratek čas oklevala, ali sem pripravljena zapustiti svoje območje udobja. Ampak ker sem tudi sama v letih, ko se vse bolj vračam v preteklost, spomine, in ker me ljudje s svojimi izkušnjami, usodami in zgodbami od nekdaj zanimajo, sem se pridružila študijskemu krožku *Prisluhni moji zgodbi*.

Nekega torkovega popoldneva, sredi julijske vročine, smo se znašli v prostorih domžalskega MGC Bistrica. Naključni bolj ali manj neznanci, zbrani v prijetno ohlajenih prostorih, radovedni in pripravljeni na vse, kar nam bodo prinesla srečanja. Rahlo nelagodje zaradi novih obrazov se je kmalu razblinilo, ko smo se začeli spoznavati in pripravljati na delo. S premišljeno izbranimi vajami smo iz gruče naključnih udeležencev postali skupina. V skladu s teorijo skupinske dinamike Kurta Lewina so bile zadovoljene vse osnovne potrebe po varnosti, sprejetosti in potrditvi. Zato smo se v skupini varno in dobro počutili ter določili pravila delovanja in oblikovali skupne cilje. Od prvega srečanja je bilo vzdušje sproščeno, pogovor je stekel, zgodbe pa so se začele prepletati ... Že takrat se je kot rdeča nit pojavil izraz »kot ptiček na veji«, ki je postal nekakšen zaščitni znak skupine oziroma sčasoma tudi naslov nastajajočega zapisa. Nekakšen skupni imenovalec zgodb.

Zbrala se je res pisana družčina. Vsak s svojo življenjsko zgodbo, izkušnjami, spoznanji, spomini, pričakovanji. Mladi na začetku svoje poti in s pogledom, uprtim v prihodnost, z že izoblikovanim mnenjem o bistvu življenja, pogumni v svojih odločitvah o študiju, svoji prihodnji poklicni poti, a še varno zasidrani v svojih družinah, polni optimizma in mladostne energije, ki jo sproščajo s številnimi konjički in druženji z vrstniki, kot njihovim letom pritiče. Srednja generacija z eno ali že z obema nogama v *penziji*, ponovno na razpotju novega obdobja, ki ga prinaša življenje. Ko starega ni več, na novo, tretje življenjsko obdobje, pa se še privajamo. Ko misli še vedno divjajo, telo pa že malo zaostaja in se mu je treba prilagoditi. Ko se vedno pogosteje oziramo na prehojeno pot, ker nas je strah, kaj nam prinaša upadanje moči. Ko že razmišljamo, da vsega ne zmoremo več sami in bo potrebna pomoč. In starejši, ki so si MGC Bistrica izbrali za novi dom. Tako nanese, če ti je dano dolgo živeti in zaradi različnih omejitev bivanje v domačem okolju ni več udobno. Tu je zanje dobro poskrbljeno, pravijo. Imajo vse, kar potrebujejo, lahko se predajajo svojim spominom, se veselijo obiskov in družijo. Še kako so živahni: igrajo karte, poslušajo glasbo, telovadijo, veliko berejo, gredo na klepet in kavico v mesto ali pa le do prijetne kavarne v pritličju doma.

Srečanja smo začeli z zanimivimi nalogami, z intervjuji in predstavitvami sogovornikov, z iskanjem asociacij na ključne besede in utemeljevanjem najljubših izrekov. Pogovarjali smo se v parih in manjših skupinah ter nato poročali o pogovoru. Koliko modrosti smo slišali! Sprva so svoje zgodbe pripovedovali najpogumnejši, potem so v nekem trenutku stekle kot reka. Po naravi zmerna pesimistka sem

takrat nekoliko dvomila: »Le kako nam bo uspelo vse to zapisati? Na kak način shraniti vse to bogastvo?«

Čeprav je bilo delo s skupinami dolga leta osrednji del mojega poklicnega delovanja, me vedno znova preseneti trenutek, ko se v skupini nenadoma sprosti izjemna ustvarjalna energija. Nam se je to zgodilo, ko se je iz posameznih kamenčkov v mozaiku postopoma prikazala slika. Pravzaprav zgodba, v kateri je vsak popolnoma enakovredno prispeval k temu, da je zasijala v celoti. In ko so se zgodbe zlile v najbolj neverjetne scenarije ... Tako verjetno nastajajo romani, sem takrat pomislila. Pripovedi so posegle v vsa področja življenja posameznika: spomine na otroštvo, mladost, starše in sorojence, lastno družino, prijatelje, šolanje, delo, načrte, ki jih še imamo, izkušnje z zaljubljenostjo, ljubeznijo, partnerstvom ... Dotaknili smo se najljubših knjig, užitkov ob najljubši hrani, veselja do vzgoje najljubših rastlin, svojih konjičkov, izkušenj z moderno tehnologijo, doživljanja trenutnega stanja v svetu ... Delili smo tudi boleče izkušnje z boleznijo, odhodom ljubljenih oseb, izgubami, samoto in osamljenostjo ... Posebno poglavje je bil tudi pogovor o tem, kje bi najraje živeli – in Slovenija je bila zmagovalka.

Tako različni po starosti, izobrazbi, poklicnih in življenjskih izkušnjah smo že kmalu ugotovili, da nas veliko več lastnosti povezuje kot ločuje.

Skupni jezik smo našli v zgodbah iz zgodnjega otroštva. Mlajši smo s spoštovanjem prisluhnili izkušnjam odraščanja med vojno, ki so jo nekateri preživeli kot majhni otroci. Izkušnja štiriletnika, ki so ga vojaki s starši izgnali iz domače hiše v tujino, se človeku za vedno zapiše v spomin. »Kot bi bilo včeraj,« zamišljeno pripomni

naš najbolj *fejst* fant. Spomin na lakoto in starševsko iznajdljivost pri skrbi za družino, ko niso imeli ničesar, nikoli ne zbledi. In kako je bilo pomembno, da si posedoval nekaj zemlje in redil živali, da si prehranil družino! Pa vendar imajo prav vsi tudi lepe spomine na otroštvo: na neskončno svobodo med igro s sorojenci, brez nadzora staršev, ves dan na svežem zraku, na druženja z vrstniki, smeh in zabavo, ples ... Mladi so z nami podelili izkušnje odraščanja tukaj in zdaj. Čeprav odraščajo v obilju, ima tudi današnji čas svoje pasti. Velika pričakovanja, tekmovalnost, hiter tempo življenja in zaradi družbenih omrežij vse bolj površne odnose. Kako dragocena so danes res prava, iskrena prijateljstva!

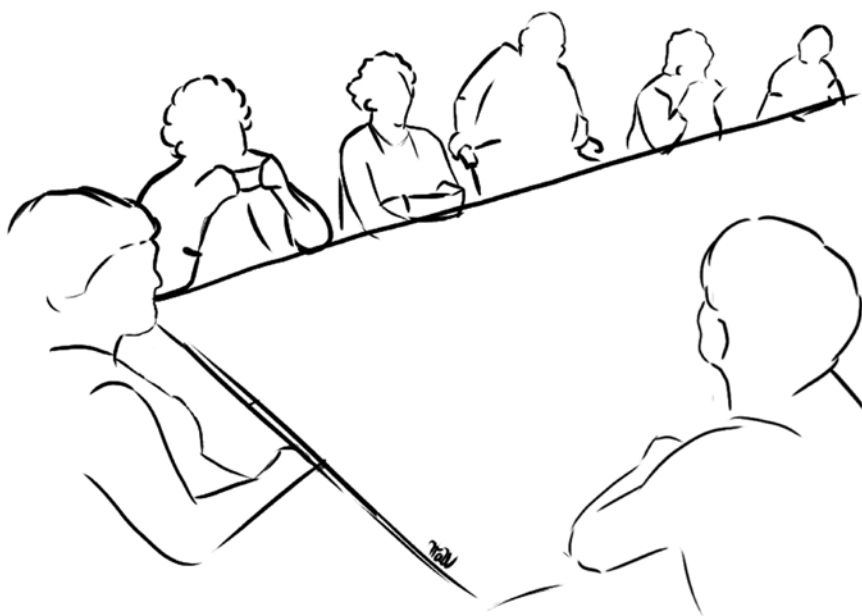
Skupni so nam ljubezen do narave, skrb za hišne ljubljence, veselje do gibanja, športa. Druži nas glasba, igranje instrumentov ali samo poslušanje najljubše glasbene zvrsti. Večina se nas je z veseljem spominjala potovanj. Pa naj bodo to dolga potovanja daleč od doma ali samo pot na ples do Črničca. Spominjali smo se stikov z neznanimi običaji, kulturami, ljudmi, ki so bili najprej strašljivi neznanci, pozneje pa so pogosto postali celo naši prijatelji.

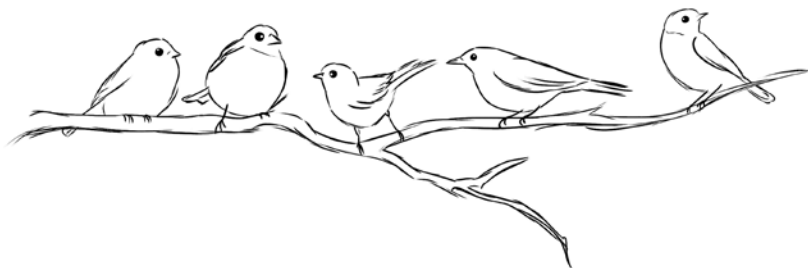
Kot že tolikokrat, ko se ljudje zbližajo, se je tudi v naši skupini »ptičkov na veji« izkazalo, kako smo ljudje povezani med seboj. Med drugim tudi s ključnimi potrebami, ki jih ima vsak: po ljubezni, varnosti, pripadnosti, spoštovanju, svobodi, avtonomiji, zabavi, smislu, radosti, navdihu ... Ko se vsak posameznik počuti pomemben in enakovreden – ne glede na starost, izobrazbo, poklic, položaj v družbi, stan ali status.

Podelili smo toliko spominov, izkušenj, misli in načrtov, da na koncu ni bilo več pomembno, kdo se je od koga kaj naučil.

Hvaležni smo bili za darila, ki smo jih prejeli in dali. Lepo je bilo videti, da sta v skupini vladala medsebojno spoštovanje in sočutno, povezovalno komuniciranje, kakršna v odnose vnašata povezanost ter upoštevanje in razumevanje občutkov in potreb drugih. V taki skupini se vsak posameznik lahko odpre kot roža: nekateri kot preproste marjetice, drugi kot vrtnice s trni, tretji kot dišeče potonike, prav vsak pa ima svoje mesto v skupni zgodbi.

Nataša Fabjančič, upokojena psihologinja

»Da sem to doživela! Meni je zelo prijetno druženje. Za mojo starost. Rada poslušam. Veliko lepih zgodb sem slišala. Nisem vedela, da sem toliko povedala o sebi.« (94)

»Krožku sem se pridružila z namenom, da premagam strah pred bivanjem v domu. Po naših srečanjih ugotavljam, da imajo stanovalci veliko energije in so aktivni, zelo zadovoljni v domu, kjer zanje lepo poskrbijo, tako da jim nič ne manjka.« (71)

»Všeč mi je, da sem se pridružil krožku. Sem komunikativen, rad se pogovarjam in spoznavam ljudi. V domu sem sam v sobi, kjer lahko razmišljam, obujam spomine. Veliko zgodb, 'ocvirkov' in izkušenj sem tu imel prvič priložnost povedati. Zelo mi je bilo všeč druženje, vzdušje, zanimive teme. Vsak od nas ima svoje specifičnosti.« (88)

»Zelo mi je všeč, ker smo se pogovarjali, in dosti stvari sem slišala. Vesela sem, da sem bila zraven. V domu zna biti vse zelo enolično in ta krožek je bil dobra popestritev.« (91)

»Zanimajo me ljudje, njihove zgodbe. Prišel sem, da bi si kaj povedali in kaj slišali, ne pa da se zapiramo med štiri stene in komuniciramo le še prek družabnih omrežij.« (37)

»Prišla sem brez pričakovanj in sem prijetno presenečena nad spoznanjem, kako veliko stvari nas povezuje in kako malo razdvaja.« (67)

»Lušno je bilo, pa ta mladi so bili tako prijazni, uvidevni, pa poslušati znajo. Smo se lepo podružili. Ni res, da so mladi slabi. Prijazni so in pomagajo.« (88)

»Ugajalo mi je, da je vsak povedal kaj o sebi. Izpovedane zgodbe so bile zanimive. Počutila sem se, kot bi sedela s prijatelji ob kavici in bi sproščeno klepetala.« (27)

»Prišla sem, ker se mi je zdelo zanimivo medgeneracijsko sodelovanje. Najbolj mi je bilo všeč prijetno in sproščeno vzdušje. Četudi smo ljudje z različnih vetrov, koncev in starosti, smo našli skupne točke.« (75)

»Rad sem z babico in dedkom. Rad se pogovarjam s starejšimi, čeprav sem tu predvsem poslušal. Bilo je zanimivo in lepo. Presenetilo me je, koliko doživetij je povezanih s hribi in kako so potovali včasih, ko to še ni bilo tako razvito, kot je zdaj.« (19)

»Čudovito, zanimivo, veliko novih zgodb. Prigode gospe Marije o potovanjih z letali so me najbolj nasmejale.« (18)

»Energija je bila odlična, zelo zanimive zgodbe smo delili. Najbolj presunljivo je, kakšna je bila revščina. Dandanes pozabljamo, kako trdo življenje je bilo včasih. Pa tudi spomini na 2. svetovno vojno iz prve roke so dragoceni.« (64)

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-32(082)

PTIČKI na veji : kratke zgodbe / [avtorji članice in člani študijskega krožka Prisluhni moji zgodbi Pia Zabret ... [et al.] ; uredila Patricija Verbole ; ilustracije Pia V. Zabret, Jaka Savšek]. - Kamnik : Le Clerck Co., 2025

ISBN 978-961-97101-0-4
COBISS.SI-ID 246333699

PTIČKI NA VEJI – KRATKE ZGODBE ČLANIC IN ČLANOV ŠTUDIJSKEGA KROŽKA PRISLUHNI MOJI ZGODBI

Anže Buršič

Nataša Fabjančič

Barbara Jeriha

Irena Križnik

Vita Leben

Janez Preskar

Marija Rihter

Nuša Sajovic

Jaka Savšek

Iztok Vidmar

Polona Vrbanc

Pia Zabret

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE

ŠTUDIJSKI KROŽKI

MGC BISTRICA